

เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการ
ของ 30 ปี ความสัมพันธ์ไทย - จีน 600 ปี ซำปอกง/เจิ้งเหอ กับอยุธยาและอุษาคเนย์
วันศุกร์ที่ 25 พฤศจิกายน 2548

เอกสารหมายเลข 9

โลกของพระเจ้ากรุงสยาม กับการวิเทศโศบายไทย

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ
กัณฐิกา ศรีอุดม

บรรดา: สันตภรณ์ ปะนาโงนกับ กิ่ง หนามเจ้าเมือง 1. ตระกูลนาม 2518

ไทย-จีน ใช้อื่นไกล...

ขอเชิญร่วมงานสัมมนาวิชาการประจำปี 25...
30 ปีความสัมพันธ์ไทย-จีน 600 ปี ข้าปลอก/เจิ้งเหอ กับอยุธยาและอุษาคเนย์

ในวันศุกร์ที่ 25 พฤศจิกายน 2548 ณ หอประชุมกองทัพเรือ กรุงเทพฯ ตั้งแต่เวลา 8.00 - 17.00

เปิดงานโดย ฯพณฯ พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ ประธานองคมนตรีและรัฐบุรุษ
กล่าวรายงานโดย พล.ต.อ.เอก สารสิน ปีกงานโดย ศ.เสนห์ จาม...

เสวนา "ปัจจุบันและอนาคตของความสัมพันธ์ไทย-จีน" โดย สุทธิพันธ์ จีระวัฒน์, วรศักดิ์ มัทธนะโมกข์, กุฎี จงกิจจาวร, ประทุมพร วิจิตร...

"ข้าปลอก/เจิ้งเหอ จีน อยู่ชุกชุมกับอุษาคเนย์" โดย ชัยแสง ทาพญญา, วิโรจน์ ตั้งวาณิช, Bai Chun, ปวีร์วัฒน์ จันทร์, ชานุกิจย์ งาม...

ค่าลงทะเบียน ท่านละ 500 บาท พร้อมรับของที่ระลึกและหนังสือ "พระเจ้ากรุงสยาม กับ เซอร์ราชอิน เบา...

โอนเงินเข้าบัญชี "30 ปี ความสัมพันธ์ไทยจีน" ธนาคารกรุงไทย จำกัด สาขาซอยพารานก สแควร์ โทร. 196-0-0227

ติดต่อสอบถาม : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ โทร. 0-2424-5768, 0-2433-87...
โทรสาร 0-2433-8713 e-mail : kitsunee_tai@yahoo.com รับจำนวนจำกัด

ชมและซื้อ
หนังสือ
ความสัมพันธ์
ไทย-จีน

โลกของพระเจ้ากรุงสยาม กับการวิเทโศบายไทย

โดย ชาญวิทย์ เกษตรศิริ
และ กัณฐิกา ศรีอุดม

เมื่อปี พ.ศ. 2547/ค.ศ. 2004 ที่ผ่านมาเป็นวาระสำคัญอย่างยิ่ง คือครบรอบ 200 ปีประสูติกาลของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 (พ.ศ. 2347/ค.ศ.1804) ซึ่งมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ได้ร่วมกับมูลนิธิโตโยต้า ประเทศไทย และบริษัทโตโยต้ามอเตอร์ จำกัดงานวิชาการเฉลิมฉลองสัมมนาเรื่อง "200 ปีพระเจ้ากรุงสยาม" ขึ้นเมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน 2547/2004 ณ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ธนบุรี และยังได้จัดพิมพ์หนังสือแปล 2 เล่มเรื่อง "ราชอาณาจักรและราษฎรสยาม" ของเซอร์จอห์น เบาว์ริง ขึ้นอย่างสมบูรณ์เป็นครั้งแรก ดังนั้นหนังสือเล่มที่ท่านถืออยู่นี้ จึงเป็นเสมือนรายงานการประชุมครั้งสำคัญนั่นเอง

โลกใหม่ ไบกลม และกว้างใหญ่

ในสมัยของพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4

ในงานสัมมนาดังกล่าวข้างต้น เราได้เน้นให้เห็น "มหานุรุช 2 ท่าน" คือ พระจอมเกล้าฯ และเซอร์จอห์น เบาว์ริง สำหรับพระจอมเกล้าฯ นั้น ประสูติเมื่อวันพฤหัสบดีที่ 18 ตุลาคม 2347/1804 ทรงเป็นพระราชโอรสองค์กลางในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 กับกรมสมเด็จพระศรีสุริเยนทราบรมราชินี พระราชประวัติและกาลสมัยของพระองค์ท่านอาจแบ่งออกได้เป็น 3 ช่วงเวลาดังนี้ คือ

1. พ.ศ.2347/1804 ถึง พ.ศ. 2367/1824 รวมระยะเวลา 20 ปี เป็นสมัยยังทรงพระเยาว์

2. พ.ศ. 2367/1824 ถึง พ.ศ.2394/1851 เป็นสมัยที่ทรงผนวช และต้องอยู่ในผ้ากาสาวพัสตร์ นับเป็นระยะเวลายาวนานที่สุดรวมระยะเวลา 27 ปี

3. พ.ศ.2394/1851 ถึง พ.ศ. 2411/1868 รวมระยะเวลา 17 ปี เป็นสมัยที่ทรงครองราชย์เป็นรัชกาลที่ 4 นับว่าเป็นระยะเวลาที่สั้นที่สุด

Fig. 6. — Le roi Pra-Paramendul Maha-Mongkut

พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4
(จากหนังสือ *Le Peuple Siamois ou Thai*, 1885 ของ Leon De Rosmy)

ถ้าหากจะดูเฉินๆ จากพระราชประวัติดังกล่าวข้างต้น ก็เป็นเรื่องของประวัติการเมืองภายในของกรุงที่ไม่ได้ขึ้นครองราชย์เมื่อพระราชบิดาคือ รัชกาลที่ 2 สวรรคต และทรงต้องอยู่ในผ้าเหลืองถึง 27 ปีของตลอดระยะเวลาของรัชสมัยของรัชกาลที่ 3 และเป็นเรื่องที่ได้รับการบันทึกไว้ในพงศาวดารตามปกติ แต่ถ้าหากจะพิจารณาจากช่วงระยะเวลาของการครองราชย์ และช่วงเวลาแห่งอายุสมัยของพระองค์ท่าน ก็จะเห็นได้ว่าเวลาแห่งอายุขัยและการครองราชย์ของพระองค์มิใช่กาลเวลาธรรมดาสามัญเลย

จาก พ.ศ.2347/1804 คือปีประสูติ (ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19) มาจนถึงปีที่ขึ้นครองราชย์ พ.ศ.2394/1851 ไปจนกระทั่ง พ.ศ. 2411/1868 (หลังตอนกลางของศตวรรษที่ 19) อันเป็นปีที่สวรรคตนั้น กล่าวอย่างสากล (ฝรั่ง) ก็คือประมาณครึ่งแรกของคริสต์ศตวรรษที่ 19 นั่นเอง นี่เป็นสมัยที่ตรงกับการปฏิวัติอุตสาหกรรม (industrial revolution) ในยุโรปตะวันตก กับอเมริกาเหนือ และนี่ก็ตรงกับสมัยของลัทธิจักรวรรดินิยม (imperialism)

อันเป็นจุดสุดยอดของพัฒนาการของระบบทุนนิยม (capitalism) ที่แผ่รั้งแผ่ขยายระบบทุนของตนไปล่าอาณานิคมยึดโลกเกือบทั้งโลกเป็นเมืองขึ้น

กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือรัชสมัยของพระองค์ท่าน ตรงกับการที่แผ่รั้งโดยเฉพาะอย่างยิ่งอังกฤษกลายเป็นเจ้าโลก สร้างระบบโลกใหม่ที่เรียกว่าได้ว่าเป็น globalization แต่ถูกขนานนามว่า Pax Britannica ในขณะที่เดียวกันก็สิ้นสุดยุคสมัยที่จีนที่ขนานนามตนเองว่า "อาณาจักรกลาง" (หรือ "ตงฮั่ว") สร้างระบบโลกที่เป็น Pax Sinica ต้องสิ้นสุดลง ระบบโลกที่จีนสร้างมาเป็นเวลานับพันๆ ปีแต่สมัยราชวงศ์ฮั่น ที่กำหนดให้ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ มีลักษณะที่ไม่เท่าเทียมกัน รัฐน้อยรัฐใหญ่ อาณาจักรใดๆ ก็ตาม ต้องติดต่อสัมพันธ์กับจีนต้องยอมรับใน "ระบบบรรณาการ" ต้องไป "จิ้มก้อง" และ "กุ่ม" (ค่านับ) ต่อกรุงปักกิ่งนั้น ก็ต้องสิ้นสุดลง

นั่นเป็นปลายสมัยของราชวงศ์ชิง (แมนจู) และพระเจ้าอ้าฮอง (จีนกลางออกเสียงว่า "เสียนฟง" Xianfeng) ก็จะเป็นจักรพรรดิจีนองค์สุดท้ายที่ได้รับการ "จิ้มก้อง" จากพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในปี พ.ศ. 2396/1853 หรือ 2 ปีก่อนหน้าที่สยามของพระองค์จะลงนามในสนธิสัญญาเบาวีริง 2398/1855 นั่นเอง สยามออกจากวงจรอำนาจของจีน เข้าสู่วงจรอำนาจของอังกฤษ

จักรพรรดิเสียนฟง

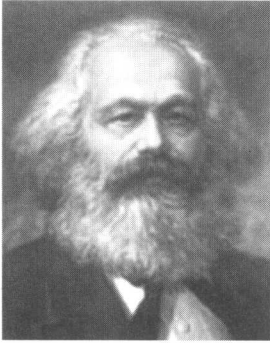
จักรพรรดิ "เสียนฟง" (Emperor Xianfeng พ.ศ. 2394-2404 ค.ศ. 1851-1861) ซึ่งในสำเนียงแต้จิ๋วออกเสียงว่า "อ้าฮอง" ทรงขึ้นครองราชย์ในปีเดียวกันกับรัชกาลที่ 4 ดังนั้น จึงเป็นจักรพรรดิจีน องค์สุดท้ายที่ได้รับการ "จิ้มก้อง" จากสยามในรัชกาลที่ 4 เมื่อปี 2396/1853 จักรพรรดิ "เสียนฟง" สวรรคต เมื่อปี 2404/1861 หรือ 7 ปีก่อนพระจอมเกล้าฯ นำสังเกตว่า ปีกองราชย์ของพระเจ้าอ้าฮอง และ

รัชกาลที่ 4 นั้นพร้อมกัน ตรงกับปีเกิด "กบฏไต้ผิง" ฝ่ายกบฏสามารถยึดกรุงนานกิงได้ และ หัวหน้ากบฏ "หงซี้กวน" ถึงกับตั้ง "อาณาจักรแห่งสวรรค์" ขึ้นได้ในช่วงระยะเวลาสั้น

ในทางประวัติศาสตร์นั้น ถือกันว่าการทำสัญญาเบาว์ริงเป็นนโยบายต่างประเทศไทยที่ "โอนอ่อนผ่อนตาม" หรือ "ลู่ตามลม" ที่แตกต่างจากหลายๆ ประเทศในเอเชียและอุษาคเนย์ และก็มีส่วนอย่างมากในการทำให้สยาม/ไทยสามารถรอดพ้นจากการเป็นเมืองขึ้นมาได้ ในขณะเดียวกัน "การเปิดประตู" ครั้งนี้ ก็ทำให้สยาม/ไทย สามารถทำประเทศให้ "ทันสมัย" และได้รับการยอมรับจากประเทศ "ตะวันตก" (modernization and westernization)

ดังที่กล่าวแล้วว่า ช่วงพระชนมายุของพระจอมเกล้าฯ เป็นเวลา $20+27+17 = 64$ ปีนั้น เป็นยุคสมัยที่ตรงกับความเปลี่ยนแปลงอย่างยิ่งยวดของโลก ในที่นี้เราจะมาดูกันว่าโลกใบใหญ่และ "กลม" ไบนีนั้น ในสมัยที่ตรงกับรัชสมัยของพระองค์ท่านนั้นเป็นอย่างไร

ในปี พ.ศ. 2347/1804 ซึ่งเป็นปีที่เจ้าฟ้ามงกุฎประสูตินั้น ตรงกับเหตุการณ์สำคัญในยุโรป คือ นโปเลียน โบนาปาร์ต สถาปนาตนขึ้นเป็นจักรพรรดิฝรั่งเศส ทรงสวมมงกุฎด้วยพระองค์เองต่อหน้าสันตะปาปาปิอุสที่ 7 ณ กรุงปารีส ปีนั้นบริษัทอินเดียตะวันออก (East India Company-EIC) ก็ทำสงครามใหญ่ขยายอิทธิพลของตนในอินเดีย ปีนี้ ตรงกับปีเกิดของนักประพันธ์ดนตรีคนสำคัญ คือ Johann Strauss (1804-1849) กับ Benjamin Disraeli นายกรัฐมนตรีของอังกฤษ (1804-1881) รวมทั้งหมอบรัดเลย์ (Dan Beach Bradley, M.D.) मिชชันนารีคนสำคัญในสยามและตรงกับปีมรณะของนักปรัชญาเยอรมันคนสำคัญเช่นกัน คือ Immanuel Kant (1724-1804) ช่วงระยะเวลาที่ทรงพระเยาว์กับทรงผนวชอยู่นั้น ยุโรปกำลังปั่นป่วนด้วยสงครามนโปเลียน (สงครามบุกมอสโก 1812 หรือพ.ศ. 2355 กับสงครามวอเตอร์ลู 1815 หรือ พ.ศ. 2358) กับกระแสของลัทธิชาตินิยมที่ระบอบไปทั่ว ในขณะที่เดียวกันก็เกิดกระแสของความคิดสังคมนิยมและลัทธิมาร์กซ์ (1848 Communist Manifesto)

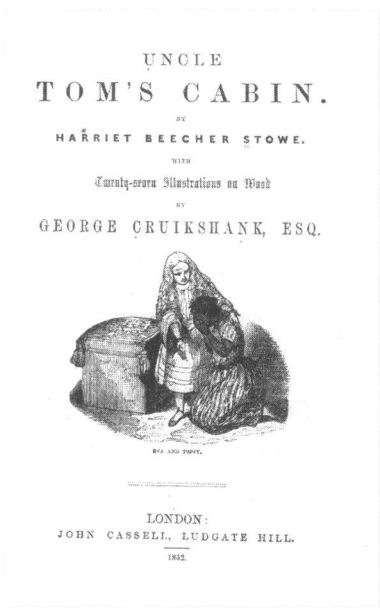
คาร์ล มาร์กซ์ (2361-2426/1818-1883) นักปรัชญา นักปฏิวัติ นักประวัติศาสตร์ นักทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ การเมืองผู้ก่อตั้งลัทธิมาร์กซิสต์ Marxism

เมื่อพระจอมเกล้าฯ ขึ้นครองราชย์ในปี พ.ศ.2394/1851 นั้น สถิติประชากรในประเทศสำคัญๆ ของโลก คือ จีนมีพลเมืองถึง 430 ล้านคน (ในจำนวนนี้ชายฉกรรจ์จีนจำนวนมากกำลังหึ่งไหลออกไปเป็น "แรงงานกุลิ" ทั่วโลก รวมทั้งในอุษาคเนย์และในสยาม/ไทย ชายจีนอีกจำนวนหนึ่งก็เสพยาและติดฝิ่นที่นำเข้ามาจากอินเดียโดยอังกฤษ) จีนนั้นเป็นมหาอำนาจ "ขาลง" ในขณะที่อังกฤษเป็นมหาอำนาจ "ขาขึ้น" มีประชากร 20 ล้าน เทียบกับฝรั่งเศสคู่แข่งมีมากกว่า คือ 33 ล้าน ในขณะที่สหรัฐอเมริกาที่กำลังยุ่งกับปัญหาภายในประเทศมี 23 ล้าน และเยอรมนีที่กำลังรวมชาติและพยายามเป็นเจ้าอาณานิคมจักรวรรดินิยม (กับเขาบ้าง) มี 34 ล้าน ส่วนอาณาจักรอยุธยาของเรา ที่ตอนนั้นมีศูนย์กลางอยู่ที่กรุงเทพฯ ฝั่งซ้ายของแม่น้ำเจ้าพระยา และกำลังทำการขนานนามตนเองใหม่สำหรับ "หู ตา และปาก" ของชาวต่างชาติว่า "สยาม" แต่ขนานนามเป็นการภายในสำหรับตนเองว่า "รัตนโกสินทร์" นั้น มีประชากรอยู่ระหว่าง 4-6 ล้านคน สยามกำลังเริ่มนับก้าวแรกของ การ "วิ่งไล่ตาม" ทั้ง "โลกและเรียน/เลียนแบบ" โลกอุตสาหกรรมและวิทยาศาสตร์ตะวันตก

ปี พ.ศ.2394/1851 เดียวกันนั้น นสพ. The New York Times ปรากฏตัวขึ้นในเดือนกันยายน และ Herman Melville ก็แต่งนวนิยายตั้งเรื่อง Moby Dick ในขณะที่ Issac Singer ประดิษฐ์เครื่องจักรเย็บผ้า (ที่มีผีเข็มเย็บต่อเนื่อง) เริ่มแพร่ไปทั่วโลก และที่ถือว่าเป็นเหตุการณ์ใหญ่ในโลกฝรั่งคือ การจัดงานมหกรรมนานาชาติเป็นครั้งแรก เรียกว่า The Great Exhibition ที่

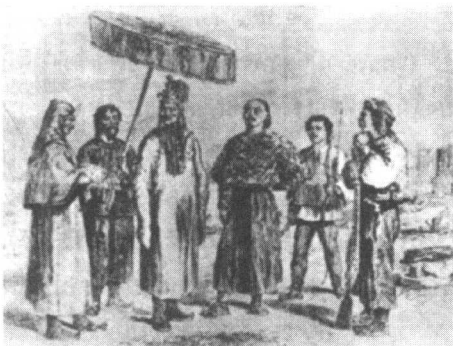
คริสตัสลาเลซ กรุงลอนดอน โดยเจ้าชายอัลเบิร์ต พระสวามีของพระนาง
เจ้าวิกตอเรีย (ครองราชย์ 2380/1837-2444/1901)

ในปี พ.ศ.2395/1852 ถัดมาซึ่งเป็นปีที่ 2 ในรัชกาลนั้น ก็เกิดสงคราม
ระหว่างอังกฤษกับพม่าเป็นครั้งที่ 2 เป็นผลให้อังกฤษได้ดินแดนพม่าไปอีก
ในส่วนที่เป็นตอนกลางปากแม่น้ำอิระวดี หลังจากที่ได้ดินแดนตอนล่าง
แถบมะละแหม่ง ทวาย มะริด ตะนาวศรีไปแล้วตั้งแต่ปลายสมัยรัชกาลที่
2 ของไทย ปืนฝรั่งเศสได้รื้อฟื้นสถาบันจักรพรรดิขึ้นมาใหม่ มีจักรพรรดิ
นโปเลียนที่ 3 ขึ้นมาครองราชย์และก็เริ่มขยายอิทธิพลเข้าสู่อินโดจีน ใน
ขณะที่นักประพันธ์สตรีนาม Harriet Beecher Stowe เขียนเรื่อง "กระท่อม
ของลุงทอม" Uncle Tom's Cabin ขึ้นมาเป็นที่โด่งดัง กลายเป็นอาวูร์ร้าย
ต่อต้านระบบทาสในอเมริกา และกลายเป็นหนังสืออ่านประกอบการสอน
ภาษาอังกฤษของแฮมมอนด์แอนนาในราชสำนักของพระเจ้าจอร์จที่ 4 เพื่อ
กันว่าเจ้าจอมมารดากลิ่นในรัชกาลที่ 4 เป็นสตรีแรกในสยามที่อ่านหนังสือ
เล่มนี้และเกิดความซาบซึ้งอย่างมาก

หนังสือ Uncle Tom's Cabin ของ
Harriet Beecher Stowe ฉบับพิมพ์
ปี พ.ศ. 2395/ค.ศ. 1852 ที่โด่งดัง
กลายเป็นอาวูร์ร้ายต่อต้านระบบ
ทาสในอเมริกา ทั้งยังกลายเป็นหนังสือ
อ่านประกอบการสอนภาษาอังกฤษ
ของแฮมมอนด์แอนนาในราชสำนักของ
พระเจ้าจอร์จที่ 4

ในปี พ.ศ.2398/1855 ซึ่งเป็นปีที่ 5 ในรัชกาลและตรงกับการทำสนธิสัญญาเบาว์ริงนั้น มีการจัดแสดง International Exhibition ที่กรุงปารีส และบริษัทเรือคิวเนาร์ด (Cunard) ก็ประสบความสำเร็จในการเดินเรือ (เหล็ก) เครื่องจักรไอน้ำข้ามมหาสมุทรแอตแลนติกเป็นครั้งแรก (ใช้เวลา 9 วันครึ่ง) ในขณะที่ Ferdinand de Lesseps ก็ได้รับสัมปทานจากฝรั่งเศส ให้ขุดคลองสุเอซ และก็มีการก่อตั้ง นสพ. The Daily Telegraph ในกรุงลอนดอน ปีเดียวกันนี้ ชาร์นิโคลัสที่ 1 แห่งรัสเซียสวรรคต ผู้สืบทอดราชบัลลังก์ คืออเล็กซานเดอร์ที่ 2 ผู้เป็นพระราชบิดาของชาร์นิโคลัสที่ 2 (ที่ขึ้นครองราชย์ เมื่อ ค.ศ. 1881/พ.ศ. 2424 ตรงกับสมัยรัชกาลที่ 5 และจะกลายเป็นพันธมิตรสำคัญของสยาม) ในขณะที่กบฏไต้ผิง (Taiping Rebellion) ก็เริ่มก่อตัวขึ้นในปี 2394/1851 และจะขยายไปจนสามารถเขย่าวราชบัลลังก์จีนอย่างเข้มข้น (2396/1853-2407/1864) ยาวนานถึง 11 ปี มีผู้คนล้มตายหลายสิบล้านคน กบฏระบอบแพร่ไปทั่วชนบทจีน และทำให้ชนกลุ่มน้อยด้านตะวันตกเฉียงใต้ของจีน ทะลักลงมาแย่งเวียดนามเหนือกับลาว กลายเป็นเรื่องของ "ฮ่อ" ในสมัยของรัชกาลที่ 5 ความปั่นป่วนดังกล่าวควบคู่กับการที่ราชสำนักชิงของพระเจ้าฮ้อฮองและพระนางซูสีไทเฮา ต้องเผชิญกับสงครามฝิ่นครั้งที่ 2 ระหว่างปี 2399/1856-2403/1860 หลังจากที่จีนได้พ่ายแพ้และถูกข่มขู่ มาแล้วในสงครามฝิ่นครั้งที่ 1 ปี 2382/1839-2385/1842 (เพื่อความเข้าใจในบริบททางประวัติศาสตร์ โปรดสังเกตศักราชของสงครามฝิ่นนี้ จะตรงกับสมัยรัชกาลที่ 3 และ 4 ของไทยตามลำดับ)

ผู้นำกองทัพของกบฏไต้ผิง

พระนางซูสีไทเฮา (พ.ศ. 2378-2451/ค.ศ. 1835-1908) เป็นพระสนมของจักรพรรดิเสียนฟง ผู้ให้กำเนิดพระราชโอรสพระองค์เดียวของจักรพรรดิ ที่ครองราชย์เป็นจักรพรรดิถงจื่อ (Tongzhi) เมื่อพระชนม์เพียง 5 พรรษา พระนางได้รับการสถาปนาเป็น "ไทเฮาตะวันตก" (เพราะมีตำหนักอยู่ทางทิศตะวันตกของพระราชวังหลวง) เป็นผู้สำเร็จราชการร่วมกับฮ่องเฮาของจักรพรรดิเสียนฟง หรือ "ไทเฮาตะวันออก" ทรงเป็นสตรีที่มีบทบาทสำคัญในการบริหารประเทศจีนอยู่ถึง 47 ปี (พ.ศ. 2404-2451/ค.ศ. 1861-2451) โดยปกครองอยู่หลังม่านถึง 2 สมัย (คือ จักรพรรดิถงจื่อกับจักรพรรดิกวางสู) และเป็นผู้เลือก "ปูยี" เป็นจักรพรรดิองค์สุดท้าย ทรงเชื่อมั่นในความยิ่งใหญ่ของจีนและปราบปรามกบฏได้ฝังได้ แต่ไม่ยอมประนีประนอมตามข้อเรียกร้องของฝรั่งชาติตะวันตก จนนำไปสู่การล่มสลายของ "อาณาจักรกลาง" ในที่สุด

ประมาณตอนกลางของรัชสมัยในปี พ.ศ. 2404/1861 จะตรงกับปีสวรรคตของจักรพรรดิจีนพระเจ้าอ้าฮอง และเริ่มยุคสมัย "การเมืองหลังม่านไม่ไผ่" อันยาวนานของพระนางซูสีไทเฮา ปีนั้นกษัตริย์เฟรเดอริก วิลเลียมที่ 4 แห่งปรัสเซีย สุลต่านอับดุลเมยิด (Sultan Abdul Mejid) แห่งจักรวรรดิออตโตมาน กับเจ้าชายอัลเบิร์ต (พระสวามีของพระนางเจ้าวิกตอเรีย) ก็สิ้นปีนั้นเกิดสงครามกลางเมืองในสหรัฐอเมริกา (ที่มีลินคอล์น เป็นประธานาธิบดี และรัชกาลที่ 4 มีพระราชประสงค์จะส่งช้างไปเป็นของขวัญให้กรุงวอชิงตัน) ปีนั้นเช่นกันในกรุงลอนดอนเริ่มมีรถราง (ม้าลาก) และบริษัท กรู๊ป (Krupp) นายทุนใหญ่ของการค้าอาวุธสงครามก็เริ่มผลิตอาวุธที่เอสเซิน (Essen) ในเยอรมนี และสหรัฐอเมริกาเริ่มใช้พาสปอร์ต (passport system)

พลัปลาที่ประทับทอดพระเนตรสุริยุปราคาเต็มดวง 18 สิงหาคม 2411/1868 ที่หวิากอ อำเภอแม่รำพึง คลองวาฬ ประจวบคีรีขันธ์ โดยมีชาวต่างประเทศได้รับเชิญให้เข้าร่วม บุคคลสำคัญที่สุดน่าจะเป็น Sir Harry Ord ข้าหลวงใหญ่ ของอังกฤษจากสิงคโปร์

Palace of King Mongkut at Whaewan, where he went to observe the solar eclipse in 1868.

ครั้นในปีสุดท้ายแห่งรัชกาล พ.ศ. 2411/1868 นั้นก็เกิด สุริยุปราคา เต็มดวง เป็นปีเดียวกันกับที่ Tokugawa Yoshinobu ยอมสละอำนาจเป็น การสิ้นสุดระบอบการปกครองโชกุน และฟื้นฟูพระราชอำนาจของจักรพรรดิ ราชวงศ์เมจิ (Meiji Dynasty) โดยมีบรรดานายทุนและขุนศึกเป็นผู้ถืออำนาจ เต็มตามระบอบรัฐธรรมนูญใหม่ ปีนั้นนักประพันธ์ สตรี (อีกเช่นกัน) L. M. Alcott เขียนเรื่อง "สี่ดรุณี" หรือ Little Women ส่วน Dostoevsky ก็เขียนเรื่อง The Idiot ปีนั้นมีการบันทึกเป็นหลักฐานว่ามีการ แข่งขันจักรยานระยะทาง กว่า 2 กิโลเมตรครั้งแรกในกรุงปารีส และที่สำคัญ คือ มีการประชุมสหภาพ การค้า (Trades Union Congress) ครั้งแรกเช่นกัน ที่เมืองแมนเชสเตอร์ ประเทศอังกฤษ (ก่อนหน้านั้น Karl Marx ได้จัดตั้ง International Workingmen's Association ไปแล้วตั้งแต่ปี 2407/1864 และก็ได้เขียน Das Kapital เมื่อปี 2410/1867)

จะเห็นได้ว่ายุคสมัยของรัชกาลที่ 4 ตรงกับระบบเศรษฐกิจการค้า แบบใหม่ (ระบบเสรีนิยม การค้าเสรีและทุน) กับเรื่องของวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี เช่น เครื่องจักรไอน้ำ รถไฟและเรือกลไฟ จักรยานโทรเลข โทรศัพท์ ไฟฟ้า ที่จะมีพัฒนาการโดยไม่หยุดยั้งเรื่อยมาจนกระทั่งถึงเรือบิน และโทรคมนาคมคอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต และโทรศัพท์มือถืออย่างที่เร าเห็นในปัจจุบัน สิ่งที่เราเรียกได้ว่าเป็น "โลกาภิวัตน์" หรือ globalization ของยุค

Tokugawa Yoshinobu หรือโชกุนองค์สุดท้าย ผู้ยอมสละอำนาจของตน และเป็นการสิ้นสุดระบอบการปกครองโชกุน พร้อมกับมีการฟื้นฟูพระราชอำนาจของจักรพรรดิราชวงศ์เมจิ (Meiji Dynasty) โดยมีบรรดานายทุนและขุนศึกเป็นผู้ถืออำนาจเต็มตามระบอบรัฐธรรมนูญใหม่

สมัยนี้ที่มีฝรั่งตะวันตกเป็นผู้นำ มีผลกระทบต่อบ้านเมืองสยาม และรัชสมัยของพระองค์อย่างเห็นได้ชัดเจน และนี่ก็น่าจะเป็นบริบทที่ช่วยให้เราเข้าใจสิ่งทั้งหลายทั้งปวงที่เกิดขึ้นในสยามประเทศ หรือที่เราเรียกกันว่า "หน่อ" หรือจุดเริ่มต้นของ "การปฏิรูป" นั่นเอง ที่ทำให้สยาม "ทันสมัย" เป็นที่ยอมรับได้ของ "ฝรั่ง" โลกตะวันตก ในขณะที่เดียวกันก็เป็นจังหวะ หรือโอกาสของการเริ่มรวมอำนาจที่ศูนย์กลาง ที่องค์พระมหากษัตริย์และ ที่เมืองหลวงหรือกรุงเทพมหานคร

ลัทธิจักรวรรดินิยมของฝรั่งตะวันตกในเอเชียและอุษาคเนย์

คริสต์ศตวรรษที่ 19 ซึ่งตรงกับ ค.ศ. 1800-1899 หรือ พ.ศ. 2343-2442 (ประมาณกลางรัชสมัยของรัชกาลที่ 1 พ.ศ. 2325-2352 ถึงประมาณกลางรัชสมัยรัชกาลที่ 5 พ.ศ. 2411-2453 หรือพูดง่าย ๆ ว่าจาก ร. 1 ถึง ร. 5) นั่นคือยุคสมัยของลัทธิจักรวรรดินิยม (Age of Imperialism) อันเป็นจุดสุดยอดของพัฒนาการของระบบทุนนิยม (capitalism) ที่ฝรั่งแผ่ขยายระบบทุนของตนไปทั่วโลก ดินแดนเกือบทั้งหมดในเอเชีย อัฟริกา ฯลฯ ตกเป็นเมืองขึ้น หรืออาณานิคมของยุโรปตะวันตกกับอเมริกาเหนือ ถ้ามิได้เป็นเมืองขึ้นหรืออาณานิคม "โดยตรง" ก็เป็นลักษณะที่เรียกได้ว่า "กึ่งอาณานิคม" นั่นเอง ดังเช่นในกรณีของจีน และไทย (อาจจะรวมญี่ปุ่นด้วยในระยะแรกๆ

ก่อนการปฏิรูป และก่อนการผงาดขึ้นมาเท่าเทียมและท้าทายฝรั่ง)

ปรากฏการณ์ "จักรวรรดินิยม" นี้ อาจอธิบายได้ด้วยความสำเร็จในการปฏิวัติอุตสาหกรรมของฝรั่งกลุ่มหนึ่งดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น และที่สำคัญควบคู่กันไปก็คือการสามารถมีอาวุธร้ายสมัยใหม่กับการจัดการกองทัพที่มีประสิทธิภาพ รวมทั้งการที่เอเชียและอัฟริกา ยังไม่มีการรวมเป็น "ชาติ" ยังแบ่งแยกกันอยู่ในลักษณะของชนเผ่าหรืออาณาจักรแบบโบราณ การที่ประชากรส่วนใหญ่ไร้การศึกษาไม่รู้หนังสือ อ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ และการที่ยังมีทรัพยากรธรรมชาติเหลือเฟือเพื่อรวมทั้งแรงงาน (กุลี) ราคาถูก ก็เป็นปัจจัยของการล่าและความสำเร็จในลัทธิอาณานิคม

เมื่อรัชกาลที่ 4 ขึ้นครองราชย์ในปี 2394/1851 นั้น อังกฤษก็ได้กลายเป็นเจ้าโลก Pax Britannica แล้ว และเราก็ทราบดีว่ากษัตริย์อังกฤษที่รัชกาลที่ 4 ทรงติดต่อโดยตรง ก็คือ พระบาทสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถวิกตอเรียนั่นเอง แต่ควีนวิกตอเรียก็เป็นปรากฏการณ์พิเศษของอังกฤษ คือ เป็นกษัตริยา (มิใช่กษัตริย์ตามปกติ) และก็เป็นไปในระบอบประชาธิปไตยที่เรียกว่า constitutional monarchy ด้วย ทรงเป็นสัญลักษณ์แต่ก็มีได้ทรงมีพระราชอำนาจอย่างแท้จริง

ในช่วงรัชสมัยอันยาวนาน 64 ปีของควีนวิกตอเรีย ประเทศอังกฤษได้สถาปนาอำนาจของตนในอนุทวีปอินเดียอย่างกว้างขวาง แม้แต่ก่อนหน้า รัชสมัยของพระองค์ อังกฤษก็ได้สืบคลานเข้าไปตัดอำนาจของราชวงศ์โมกุลด้วยการยึดเมืองท่าสำคัญทั้งสาม คือ เซนไน (อังกฤษเรียก ชื่อผิดจนติดปากว่ามัทราส) เป็นจุดแรกเมื่อปี พ.ศ. 2182/1639 แล้วก็เข้ายึดมุมไบ (อังกฤษเรียกผิดอีกว่าอมเบย์) เป็นจุดที่สองเมื่อปี พ.ศ. 2204/1661) และท้ายสุดคือกอลกะตา (อังกฤษเรียกผิดเช่นกันว่ากัลกัตตา) เมื่อปี พ.ศ. 2222/1677

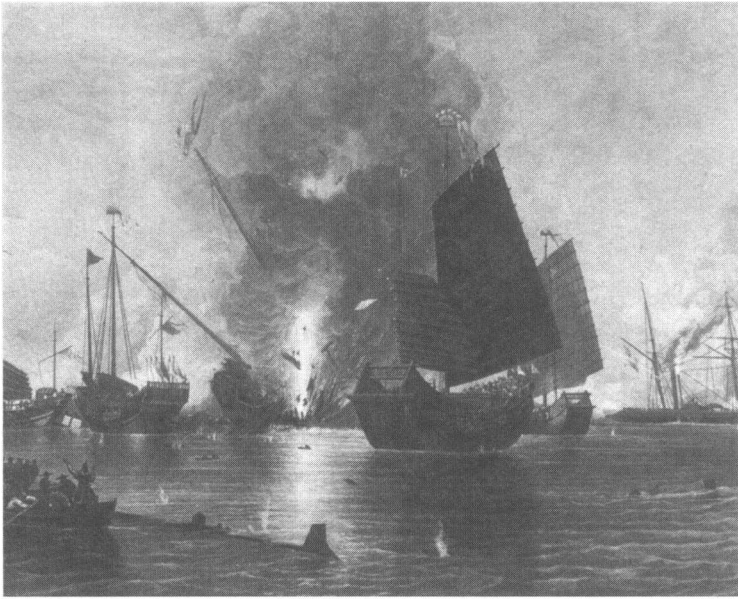
รวมความแล้วตั้งแต่สมัยปลายอยุธยาด้วยซ้ำไป ทั้งนี้ทั้งนั้นภายใต้การนำของบริษัท East India Company ที่ทำให้กษัตริย์แห่งราชวงศ์โมกุลไม่ว่าจะเป็น Shah Jahan (2171/1628-2201/1658) ผู้สร้างทัชมาฮาล

อันลือลั่น) หรือ Aurangzeb ผู้สืบราชสมบัติต่อมา 2201/1658-2250/1707 คือประมาณตอนปลายอยุธยา นั้น ได้ถึงจุดสุดยอดของอำนาจแล้วก็เริ่มตกต่ำลงเรื่อยมา

และเมื่อเกิดสงครามที่มีชื่อว่า Battle of Plassey ในปี 2300/1757 (10 ปีก่อนการเสียกรุงศรีอยุธยา 2310) อังกฤษโดยการนำของ Robert Clive แห่ง East India Company ก็พิชิตดินแดนแถบอ่าวเบงกอล ทำให้กษัตริย์ราชวงศ์โมกุลที่เดลีและอัคราเป็นเสมือน "หุ่น" เชิดเท่านั้นเอง อังกฤษขยายอิทธิพลขึ้นเหนือไปยังรัฐพิหารแถบเมืองพาราณสีและอโยธยา (อุตุร์) ตีตลบขึ้นและเข้าไปอัสสัม เข้ายะไข่ วกลงไต่ยงพม่าตอนล่าง แล้วก็ขยายเข้าไปทางตะวันตกเฉียงเหนือถึงปัญจาบและแคชเมียร์

ในศตวรรษที่ 19 อังกฤษก็สืบคลานข้ามอ่าวเบงกอลมาได้ปีนัง ซึ่งเข้าไปจากสุลต่านหรือรายาแห่งเคดะห์ไปในปี 2329/1786 (ตรงกับสมัยรัชกาลที่ 1) แล้วก็ตั้งสิงคโปร์ขึ้นด้วยการเช่าที่ดินเกาะนั้นในราคาถูกๆ ในปี 2362/1819 (ตรงกับสมัยรัชกาลที่ 2) แล้วในปี 2367/1824 อังกฤษก็หาเหตุทำสงครามกับพม่าเป็นครั้งแรก ยึดพม่าตอนล่าง คือ เมาะตะมะทวาย มะริด ตะนาวศรีไปเป็นเมืองขึ้น อังกฤษใช้ฐานทัพท่าเรือที่มั่นของตนในอุษาคเนย์ ตั้งแต่พม่าตอนล่าง ลงไปปีนังถึงสิงคโปร์ อ้อมไปท่ามาค้าขายกับจีน ขาดทุนย่อยยับถึงขนาดต้องนำฝิ่นที่ผิดกฎหมายและศีลธรรมไปขายให้ชายจีน จนเกิดสงครามฝิ่นตามมาถึง 2 ครั้งในปี 2382/1839-2385/1842 ซึ่งสงครามฝิ่นครั้งที่ 1 ตรงกับสมัยรัชกาล ที่ 3 ส่วนสงครามฝิ่นครั้งที่ 2 ปี 2399/1856-2403/1860 ซึ่งต่อเนื่องกันมา จะตรงกับสมัยรัชกาลที่ 4 (หรือเพียง 1 ปีที่เซอร์จอห์น เบาว์ริงออกจากเมืองไทยกลับไปฮ่องกง)

ถึงตอนนี้ อังกฤษก็เขม็งเกลียวฉนี้ลัทธิจักรวรรดินิยมของตน ในช่วงของสงครามฝิ่นครั้งที่ 2 ในขณะที่ติดพันอยู่ในจีน ก็เกิดกบฏในอาณานิคมอินเดียครั้งใหญ่ที่เรียกว่า Indian Mutiny หรือ "กบฏทหารซีปอย" ในปี 2400/1857 (หรือ 2 ปีให้หลังการลงนามสนธิสัญญาเบาว์ริง และอยู่ในช่วง

ภาพวาดสงครามฝิ่น ซึ่งให้เห็นจุดปะทะเริ่มแรก ที่เรือกลไฟของบริษัทอินเดียตะวันออกชื่อ เนมีซิส (The Nemesis) โจมตีเรือสำเภาของจีน นอกอ่าวเมือง กวางตุ้ง เมื่อ พ.ศ. 2384/ค.ศ.1841

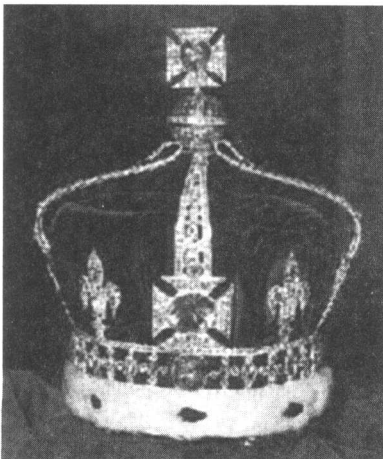
ที่คณะทูตสยาม ซึ่งนำโดยพระยามนตรีสุริยวงศ์ (ชุ่ม บุนนาค) บุตรสมเด็จเจ้าพระยาองค์ใหญ่ และเป็นน้องคนสุดท้องร่วมมารดาเดียวกับสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) พร้อมด้วยคณะรวม 27 คน เข้าเฝ้าถวายพระราชสาสน์แก่ควีนวิกตอเรียแห่งอังกฤษที่พระราชวังวินด์เซอร์ ชุดนี้เป็นชุดเดียวกันกับที่หม่อมราโชทัย เจ้าของ "นิราศลอนดอน" ได้ร่วมไปด้วยในฐานะล่าม)

เมื่ออังกฤษปราบกบฏได้ก็ยุบ East India Company ในปี 2401/1858 แล้วก็ตั้งหน่วยงานราชการใหม่เฉพาะกิจ คือ กระทรวงอินเดีย (Indian Office) ขึ้นมา มีรัฐมนตรีดูแลกำกับรับผิดชอบโดยตรงในกรุงลอนดอน ในขณะที่ในอินเดียเองก็มีตำแหน่ง "ข้าหลวงใหญ่" ซึ่งต่อมาได้รับยกย่องให้เป็น "อุปราช" หรือ vice-roy เป็นผู้ปกครองสูงสุด

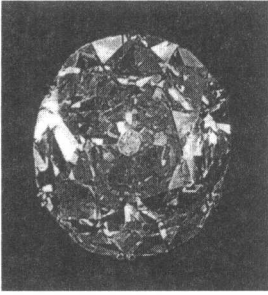

รูปการ์ตูนล้อเลียนนักจักรวรรดินิยมตะวันตก โดยมีควีนวิกตอเรีย ไกเซอร์ปรัสเซีย ซาร์รัสเซีย รวมทั้งฝรั่งเศสและญี่ปุ่น กำลังใช้มีดตัดแบ่งผลประโยชน์ในจีน (China) ระหว่างกัน โดยมีแมนจูตกอกตกใจอยู่ด้านหลัง

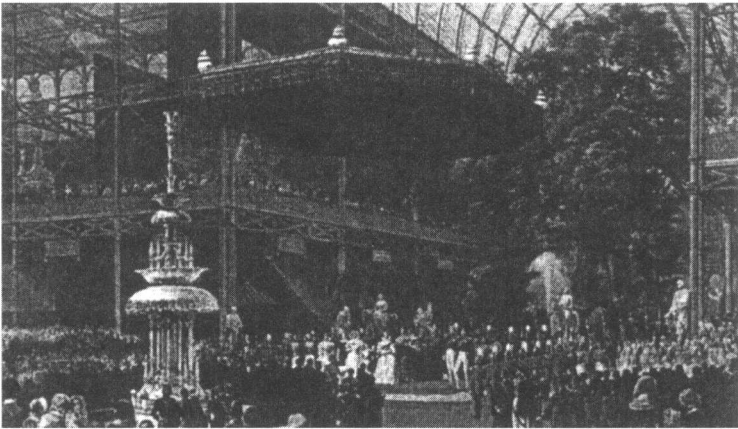
อังกฤษถือว่าอินเดียเป็นสัญลักษณ์ของอำนาจจักรวรรดินิยมของตน เป็นเสมือน "เพชรประดับมงกุฎ" หรือ jewel in the crown โคตรเพชร "โคอินูร์" ที่อังกฤษปล้นไปจากราชวงศ์โมกุล ก็ถูกนำไปประดับมงกุฎครองราชย์ ให้พระนางวิกตอเรีย และวิกตอเรียซึ่งมีฐานะเป็นเพียง "พระราชินีนาถ" หรือ Queen แห่งอังกฤษ ก็ถูกยกย่องให้กลายเป็นเป็น "จักรพรรดินี" หรือ Empress ไปในที่สุด

พระมงกุฎของราชินีอังกฤษ มียอดประดับด้วยโคตรเพชร ซึ่งปล้นมาจากอินเดีย

โคอินูร์ (Koh-I-Noor แปลว่า ภูเขาแห่งแสงสว่าง) เป็นหนึ่งในโคตรเพชรเม็ดใหญ่ที่สุดของโลก มีน้ำหนักถึง 186 กะรัต ค้นพบตั้งแต่ปี พ.ศ. 1847/1304 (ก่อนอยุธยา) เพชรรูปร่างเม็ดนี้เคยอยู่บนบัลลังก์กัญญา ของ กษัตริย์ Shah Jahan แล้วจึงถูกอาณานิคมชาวอังกฤษปล้นตัดออก เพื่อนำไปถวายต่อพระหัตถ์พระนางเจ้าวิกตอเรียเมื่อวันที่ 3 กรกฎาคม พ.ศ. 2393/1850 จากนั้นจึงถูกนำไปเจียรไนเพื่อประดับบนยอดมงกุฏของราชวงศ์อังกฤษ จนกระทั่งปัจจุบันเหลือน้ำหนักอยู่เพียง 108 กะรัต และประดับอยู่บนมงกุฏของพระนางเจ้าอลิซาเบธเมื่อปี พ.ศ. 2480/1937 โคตรเพชรเม็ดนี้มีมูลค่ามหาศาล ว่ากันว่าอาจจะเท่ากับการมูลค่าการใช้จ่ายเงินในครึ่งวันของการใช้จ่ายของทั้งโลก

การถวายโคตรเพชรโคอินูร์แด่พระนางเจ้าวิกตอเรีย ณ Crystal Palace กรุงลอนดอน

กล่าวโดยย่อในช่วงต้นรัตนโกสินทร์ ในช่วง 3 รัชกาลแรกก่อนที่รัชกาลที่ 4 จะขึ้นครองราชย์ด้วยซ้ำไปนั้น ชายแดนด้านตะวันตกของอาณาจักรรัตนโกสินทร์ ก็ถูกครอบงำด้วยอิทธิพลของอังกฤษ จากพม่าไปตลอดแนวของแหลมมลายู ศัตรูหรืออำนาจเก่า (อย่างพม่าหรือมลายู) หรือมิตรเก่าอย่างมอญ/กะเหรี่ยงกำลังจะสิ้นสภาพไป ในขณะที่อำนาจใหม่อย่างอังกฤษได้เข้ามาแทนที่

ขอแทรกตรงนี้ว่าในช่วงระยะเวลาเดียวกัน คือ เมื่อสิ้นกรุงศรีอยุธยา และเริ่มต้นสมัยกรุงธนบุรีและต้นกรุงรัตนโกสินทร์นั้น สภาพการทางการเมืองในพื้นที่แผ่นดินของอุษาคเนย์ ได้เกิดศูนย์กลางของอำนาจใหม่ขึ้น เป็นปรากฏการณ์ในระยะหนึ่ง คือ มีศูนย์กลางของอำนาจใหม่ ในตอนกลางของกลุ่มแม่น้ำอิระวดี คืออังวะภายใต้ราชวงศ์อลองพญา ในขณะที่เดียวกันก็มีศูนย์กลางของอำนาจในตอนกลางกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาที่สถาปนาขึ้นโดยพระเจ้ากรุงธนบุรี (ตากสิน) และสืบทอดโดยราชวงศ์จักรี ในขณะเดียวกันในเวียดนามก็มีศูนย์กลางของอำนาจใหม่ที่กรุงเว้ ภายใต้ราชวงศ์เหวียน รัฐราชอาณาจักรเหล่านี้ได้คืบคลานเข้าไปทำให้รัฐที่อ่อนแอกว่าอย่างลาว (หลวงพระบาง เวียงจันทน์ จัมปาสัก) หรือเชียงใหม่ หรือยะไข่ หรือมณีปุระ หรืออัสสัม หรือหงสาวดี หรือกัมพูชา หรือแม่ กระทั่งรัฐสุลต่าน/รายาต่างๆ ในมลายู แดกแยกและอ่อนแอลงทุกทีๆ กลายสภาพเป็น "ประเทศราช" หรือ "รัฐบรรณาการ" ต้อง "จิ้มก้อง" ในรูปแบบของอุษาคเนย์ ต่อกรุงอังวะ หรือไม่กี่ต่อกรุงเทพฯ หรือต่อกรุงเว้ น่าเชื่อว่า รัฐหรืออาณาจักรเล็กน้อยเหล่านั้นบางรัฐ หากมิได้มีลัทธิจักรวรรดินิยมล่าเมืองขึ้น อย่างในกรณีของอังกฤษหรือฝรั่งเศสเข้ามาแทรกแซง ก็อาจจะถูกกลืน หรือถูกผนวกไปโดยรัฐที่ใหญ่และแข็งแกร่งกว่าทั้ง 3 ที่กล่าวมาก็เป็นได้

นโปเลียนที่ 3 พ.ศ. 2395-2413 (1852-1870) ทรงครองราชย์เป็นจักรพรรดิฝรั่งเศส และร่วมสมัยกับพระจอมเกล้าฯ ก่อนหน้านั้น เป็นประธานาธิบดีของสาธารณรัฐฝรั่งเศสมาก่อน (2391-2395/1848-1852) ในสมัยของพระองค์ฝรั่งเศสพยายามแผ่อำนาจเข้าสู่เวียดนามและอินโดจีน พระองค์ทรงมีส่วนในการอนุมัติให้ชุดคลองสุเอซ และมติของพระองค์คือยูจีวี เป็นผู้ทรงเปิดคลองดังกล่าว เมื่อปี พ.ศ. 2412/1869

ในขณะที่ชายแดนด้านตะวันตกของสยาม ตกอยู่ใต้อิทธิพลและ
วงจรรอำนาจของอังกฤษ ชายแดนด้านตะวันออกก็มีฝรั่งเศสซึ่งเป็นเจ้าลัทธิ
จักรวรรดินิยมคืบคลานเข้ามาครอบครองดินแดนเวียดนาม กัมพูชา และ
ลาว ฝรั่งเศสนั้นก็ถือว่า "มาสาย" ในเกมจักรวรรดินิยม ทั้งนี้เพราะ ได้พ่าย
แพ้ต่ออังกฤษในสงครามนโปเลียน (ที่ 1 หรือโบนาปาร์ต) กว่าที่จะฟื้นตัวได้
ก็ต่อเมื่อมีการรื้อฟื้นระบบกษัตริย์ขึ้นมาใหม่ในสมัย นโปเลียนที่ 3 (ค.ศ.
1852-1870)

ฝรั่งเศสใช้ข้ออ้างในความเชื่อเรื่องความสูงส่งและเหนือกว่าของ
"อารยธรรม" ของตน กลายเป็นว่ามีภารกิจที่จะต้องนำความเจริญมาสู่คน
พื้นเมืองในเอเชียและอัฟริกา ดังที่รู้จักกันในนามว่า mission civilisatrice
พร้อมๆ กับข้ออ้างเรื่องการปกป้องคริสต์ศาสนา บาทหลวง และชาวคริสต์
นิกายโรมันคาทอลิก แต่เบื้องหลังข้ออ้างเหล่านี้ ก็คือผลประโยชน์ทาง
การค้าที่ฝรั่งเศสแข่งขันกับอังกฤษในการเข้าสู่ตลาดใหญ่ในจีน ฝรั่งเศส
เข้ามาทั้งโดยผ่านจากดินแดนตั้งเกี่ยของเวียดนามเหนือ ซึ่งอยู่ติดกับจีน
และการสำรวจที่จะใช้แม่น้ำโขงผ่านเข้าไปในมณฑลยูนนาน (1866-68)

ฝรั่งเศสนั้นค่อยคืบคลานเข้าไปยึดดินแดนต่างๆ ในอินโดจีน เป็น
อาณานิคมโดยตรงและโดยอ้อมของตนตามลำดับดังนี้

(ก) พ.ศ. 2405/1862 ฝรั่งเศสบังคับให้เวียดนามลงนามในสนธิ
สัญญาให้ตนได้ดินแดนโคชินจีนหรือเวียดนามใต้ (แถบเมืองไซ่งอน) ไป

(ข) พ.ศ. 2407/1864 ฝรั่งเศสทำให้พระเจ้านโรดม กรุงกัมพูชา ทรง
ต้องลงพระนามในสนธิสัญญายอมอยู่ใต้อารักขาของฝรั่งเศส (หลุดจาก
การเป็น "ประเทศราช" หรือ "ขึ้นสองฝ่ายฟ้า" ของกรุงเทพฯ (รัชกาลที่ 4)
กับกรุงเว้ (พระเจ้าติ่อ๊ก)

(ค) พ.ศ. 2425/1882 ฝรั่งเศสเข้ายึดฮานอย ทั้งยังพิชิตจีน ในสงคราม
ชายแดนอีกด้วย ทำให้ได้ดินแดนเวียดนามไปทั้งหมด (2430/1887) และ
สามารถขยายอิทธิพลเข้าสู่ลาว และส่วนของกัมพูชาที่เป็นเสียมราบและ
พระตะบองอีกด้วย

(ง) พ.ศ. 2435/1892 ฝรั่งเศสจะได้ดินแดนฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง คือ

ประเทศลาวไปจากข้อพิพาทและข้อตกลงกับสยาม (สมัยรัชกาลที่ 5) ซึ่งเป็นที่รู้จักกันในชื่อภาษาไทยว่า "เหตุการณ์ ร.ศ. 112"

ดังนั้นเมื่อถึงต้นศตวรรษที่ 20 หรือตรงกับสมัยปลายรัชกาลที่ 5 ฝรั่งเศสก็สร้าง "จักรวรรดิ" ของตนในอินโดจีนได้สำเร็จ กลายเป็นอาณานิคมขนาดใหญ่ (ใหญ่กว่าประเทศฝรั่งเศสเองถึงครึ่งเท่า) ฝรั่งเศสตั้งข้าหลวงใหญ่มีสำนักงานอยู่ที่ฮานอย โดยทฤษฎีแล้วปกครองเวียดนามได้ในฐานะอาณานิคมโดยตรง ส่วนเวียดนามเหนือ (ดั่งเกีย) และกลาง (อันนัม) กับกัมพูชาและลาวนั้น เป็นการปกครองโดยอ้อม โดยที่ยังรักษาสถาบันการปกครองบางอย่างไว้ เช่น ระบบจักรพรรดิที่กรุงเว้ สถาบันกษัตริย์ที่พนมเปญ เจ้ามหาชีวิตที่หลวงพระบาง และเจ้าแห่งจัมปาสัก (ต่างกับอังกฤษที่ล้มเลิกสถาบันกษัตริย์พม่าโดยสิ้นเชิง)

แต่ในทางปฏิบัติข้าหลวงใหญ่ก็มีอำนาจเต็มและรวมอำนาจไว้ที่ศูนย์กลาง ทั้งในด้านการบริหารและการคลัง ณ กรุงฮานอย ฝรั่งเศสพยายามผนวกและกลืนชนชั้นสูงของดินแดนอาณานิคมนี้ ให้เข้าวัฒนธรรม และวิถีชีวิตของตน ฝรั่งเศสได้ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอาณานิคมไปจากเดิมมาก แต่โดยรวมแล้วกล่าวได้ว่ามาตรฐานการครองชีพของประชากรในเมืองขึ้นตกต่ำและเสื่อมโทรมลงมาก ฝรั่งเศสได้ผลประโยชน์จากดีบุก พริกไทย ถ่านหิน ฝ้าย และข้าวจากดินแดนในอินโดจีนเป็นสำคัญ

อนึ่ง จากการที่ฝรั่งเศสและอังกฤษมามีอาณานิคมของตนในอุษาคเนย์ ก็ทำให้มาเผชิญหน้ากันบนดินแดนสยาม ภายหลังเหตุการณ์ ร.ศ. 112 หรือ พ.ศ. 2436 ที่ฝรั่งเศสได้ดินแดนลาวและฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงไปนั้น ทำให้อังกฤษหวั่นวิตกต่ออิทธิพลของฝรั่งเศสที่เพิ่มขึ้นๆ ดังนั้นทั้งสองมหาอำนาจจึงตกลงให้สยามกลายเป็นประเทศกันชน ประกันเอกราชของกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ต่างตกลงว่าจะไม่แสวงหาผลประโยชน์โดยลำพังในไทย (ไม่รวมที่ราบสูงโคราช เสียมรากับพระตะบอง หรือแหลมมลายู) มีการลงนามในสนธิสัญญาปารีส ปี พ.ศ. 2439/1896 และนี่ก็เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้สยามรอดจากการตกเป็นเมืองขึ้นมาได้

ประมุขและผู้นำร่วมสมัยกับพระจอมเกล้าฯ รัชกาลที่ 4

โลกสมัยรัชกาลที่ 4 นั้น คือโลกที่จีนตกต่ำและหมดอำนาจ ในขณะที่อังกฤษพร้อมด้วยฝรั่งอีกหลายชาติได้ก้าวขึ้นมาเป็นผู้นำของ ระบบใหม่ของโลก ในที่นี้เราจะมาดูกันว่า "ใครเป็นใคร" ในโลกใหม่ใบนี้

ถ้าดูเผินๆ แล้วประมุขของมหาอำนาจอันดับหนึ่ง ก็คือ พระบาทสมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถวิกตอเรีย นั่นเอง ควีนวิกตอเรีย นั้นครองราชย์ยาวนานมาก จากปี พ.ศ. 2380-2444/1837-1901 เป็นระยะเวลาถึง 64 ปี (ตรงกับรัชกาลที่ 3 ถึงรัชกาลที่ 5 ของเรา) ทรงขึ้นครองราชย์เมื่อพระชนมายุเพียง 18 และสวรรคตเมื่อพระชนม์ม 82 พรรษา จากการที่ทรงครองราชย์ยาวนาน มีโอรสและธิดาถึง 9 องค์ และเป็นสมัยที่อังกฤษ

พระบาทสมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถวิกตอเรีย ทรงครองราชย์ยาวนาน จากปี พ.ศ. 2380-2444/1837-1901 เป็นระยะเวลาถึง 64 ปี (ตรงกับรัชกาลที่ 3 ถึงรัชกาลที่ 5 ของเรา) ทรงขึ้นครองราชย์เมื่อพระชนมายุเพียง 18 และสวรรคตเมื่อพระชนม์ม 82 พรรษา มีโอรสและธิดาถึง 9 องค์ การที่ทรงครองราชย์ยาวนานในสมัยที่อังกฤษเป็นมหาอำนาจ ทำให้ทรงเป็นที่จดจำเป็นอย่างดีในประวัติศาสตร์ของโลก อังกฤษกลายเป็น "จักรวรรดิที่อาทิตย์ไม่เคยตกดิน" และควีนวิกตอเรียก็กลายเป็นสัญลักษณ์ของ "จักรวรรดิอังกฤษ" อิทธิพลและบารมีของพระองค์และราชสำนักอังกฤษกลายเป็น "มาตรฐาน" ของสถาบันกษัตริย์เกือบจะทั่วโลกที่จะ "เรียนรู้/ลอกเลียนแบบ" ไม่ว่าจะเป็ยุโรป ญี่ปุ่น สยาม/ไทย ฮาวาย ฯลฯ

กลายเป็นมหาอำนาจ ทำให้ทรงเป็นที่จดจำกันอย่างดีในประวัติศาสตร์ของโลก อังกฤษกลายเป็น "จักรวรรดิที่อาทิตย์ไม่เคยตกดิน" และควีนวิกตอเรียก็กลายเป็นสัญลักษณ์ของ "จักรวรรดิอังกฤษ" อิทธิพลและบารมีของพระองค์และราชสำนักอังกฤษกลายเป็น "มาตรฐาน" ของสถาบันกษัตริย์เกือบจะทั่วโลกที่จะ "เรียนรู้ออก เลียนแบบ" ไม่ว่าจะเป็ยุโรป ญี่ปุ่น สยาม/ไทย ฮาวาย ฯลฯ

ที่น่าสนใจอย่างยิ่ง ก็คือ แนวความคิดสมัยใหม่ว่าด้วย "constitutional monarchy" หรือสถาบันกษัตริย์โดยรัฐธรรมนูญที่อยู่ "เหนือการเมือง" นั้น ก็ได้รับการพัฒนาขึ้นในยุคสมัยของพระองค์

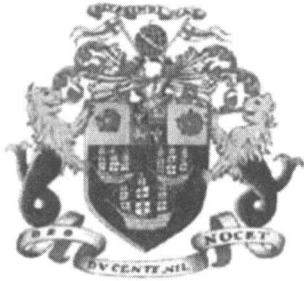
อย่างไรก็ตาม ควีนวิกตอเรียหาได้มีพระราชอำนาจโดยแท้จริงไม่ ดังนั้น สิ่งที่เรียกว่า "อำนาจ" (ไม่ใช่เพียงแค่ "บารมี") ก็ตกอยู่ในมือของ "ชนชั้นสูง" ที่ประกอบไปด้วยเจ้าที่ดิน นายทุนนักอุตสาหกรรมทั้งหลาย คนเรานี้รวมตัวเป็นฐานสนับสนุนพรรคการเมืองสำคัญ 2 พรรค คือ Conservatives หรือพรรคอนุรักษนิยม กับ Liberals หรือเสรีนิยม นั่นเอง อำนาจการบริหารปกครองจึงอยู่ที่นายกรัฐมนตรี ซึ่งก็เปลี่ยนกลับไปกลับมาระหว่าง 2 พรรคดังกล่าว

ในด้านของประชาชนซึ่งจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจนี้ ก็โดยการเลือกตั้งทั่วไป แต่การเลือกตั้งนั้นกว่าชายฉกรรจ์จะมีสิทธิในการออกเสียงได้สมบูรณ์ก็ใช้เวลาพัฒนานานมาก คือต้องเกือบช่วงคริสต์ทศวรรษ 1870s หรือตอนกลางสมัยของควีนวิกตอเรีย หรือตรงกับการสิ้นสุดของรัชสมัยรัชกาลที่ 4 นั่นเอง ส่วนหญิงกว่าจะได้สิทธิได้เสียง ก็หลังมาอีกเกือบครึ่งศตวรรษ คือในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 ด้วยซ้ำไป (ปี ค.ศ. 1920)

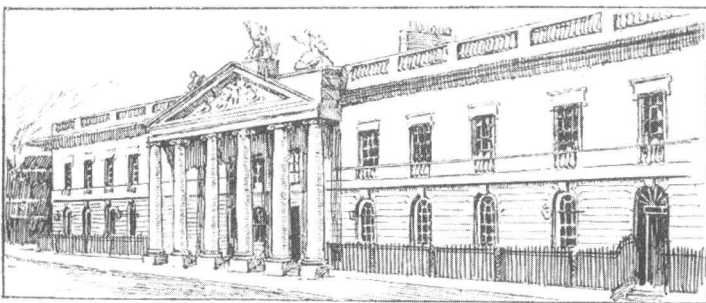
สิ่งที่น่าสนใจของพัฒนาการทั้งการปกครองและทั้งความเป็นจักรวรรดินิยมของอังกฤษ ก็คือบทบาทและสถานะของ East India Company: EIC ที่ได้กล่าวมาบ้างแล้วข้างต้นนั่นเอง EIC มีการจดทะเบียนและได้รับใบอนุญาตพิเศษ (โดยพระบรมราชานุญาต) เป็นผู้ปกครองอาณานิคมโดยตรงอยู่ถึง 257 ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2143/1600 (คือตั้งแต่สมัยควีนอลิซาเบธที่ 1 ตรงกับอยุธยาตอนกลาง) จนกระทั่งถูกยุบไปเมื่อ

ปี 2401/1858 ภายหลั Indian Mutiny (1857)โดยทางทฤษฎีแล้ว EIC ต้อง
ขึ้นตรงและรายงานต่อรัฐสภา แต่เนื่องจากผู้ถือหุ้นบริษัทเป็นบุคคลสำคัญ
มีทั้งอิทธิพลและความสัมพันธ์กับนักการเมืองระดับสูง EIC ก็เป็นเสมือน
องค์กรอิสระนั่นเอง แต่ความหายนะจากการกบฏ Indian Mutiny คราวนั้น
ทหารอังกฤษและชาวยุโรปถูกฆ่าตายมหาศาล ทำให้อังกฤษสรุปบทเรียน
ว่า EIC เป็นเรื่องทีล้าสมัยไปแล้ว การเข้ามาบริหารจัดการอาณานิคมโดย
ตรงเป็นสิงจำเป็น และนี่ก็เป็นที่มาของการตั้งกระทรวงอินเดีย (Indian
Office) และกระทรวงอาณานิคม (Colonial Office) นั้นเอง และเพื่อให้สอดคล้อง
กับการเปลี่ยนแปลงครั้งนี นรม. Lord Palmerston ฝ่ายพรรค
อนุรักษนิยมจึงสถาปนาถวายพระเกียรติให้ควีนวิกตอเรีย เป็นทั้งพระ
ราชินีนาถหรือ Queen แห่งอังกฤษ สก็อตแลนด์ ไอร์แลนด์ และจักรพรรดินี
หรือ empress แห่งอินเดีย

ทีนี้หันไปดูทางทวีปอเมริกา กล่าวโดยรวมแล้วสหรัฐฯ กำลังยุ่งกับ

ตราประจำบริษัท East India Company (EIC)
ของอังกฤษ ก่อตั้งเมื่อ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2143/1600
(สมัยควีนอลิซาเบธที่ 1 ตรงกับอยุธยาตอนกลาง)
ดำเนินการอยู่ 257 ปี และถูกยุบไปเมื่อปี พ.ศ. 2401/
1858 ในสมัยควีนวิกตอเรีย)

THE OLD EAST INDIA HOUSE

ตึกที่ทำการดั้งเดิมของ East India Company ที่กรุงลอนดอน

การจัดการปัญหาภายในของตน แต่สหรัฐฯ ก็อยู่ในยุคของการพัฒนา และปฏิวัติอุตสาหกรรมของตน ในขณะที่เดียวกันก็กำลังแผ่ขยายอิทธิพลของตนจากชายฝั่งมหาสมุทรแอตแลนติก ข้ามจากทางตะวันตกออกไปตะวันตกสู่ฝั่งมหาสมุทรแปซิฟิก ในการนี้สหรัฐฯ ใช้ทั้งรถม้า ทางเกวียน และทางรถไฟ รุกรานเข้าไปปราบปรามยึดดินแดนของชนพื้นเมือง "อินเดียนแดง" เป็น อาณานิคมภายในของตน ในขณะที่เดียวกันก็สนับสนุนให้บาทหลวงหรือ "หมอสอนศาสนา" (คริสต์) ข้ามน้ำข้ามทะเลไปฮาวาย จีน อุซาคเนย์ (ฟิลิปปินส์และสยาม)

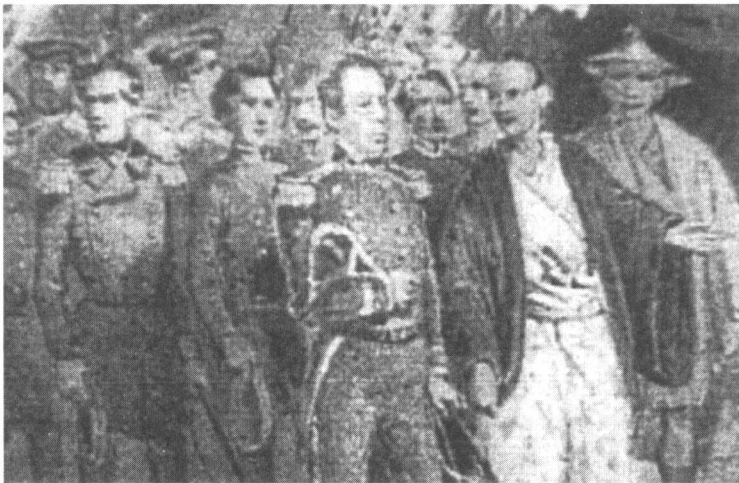
ช่วงระยะเวลาที่ตรงกับรัชสมัยของพระจอมเกล้าฯ นั้น ดร. ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ ให้ข้อมูลว่า "จากปี พ.ศ. 2394/1851 ถึง 2411/1868 นั้น สหรัฐอเมริกามีประธานาธิบดี 3 คน คือ แฟรงกลิน เพียร์ซ (1852-56) เจมส์ บุคคานัน (1856-60) อับราฮัม ลินคอล์น (1860-68) ช่วงเวลาดังกล่าว เป็นระยะสูงงอมของ "ลัทธิภาคนิยม" (sectionalism) ระหว่างภาคเหนือ กับใต้ โดยมีปัญหาขัดแย้งใจกลางคือเรื่องระบบทาส

"จากการที่สหรัฐฯ ต้องวุ่นและยุ่งอยู่กับการคลี่คลายปัญหาขัดแย้งในประเทศเป็นหลัก ทำให้นโยบาย และการติดต่อค้าขายหรือขยายอำนาจแบบลัทธิอาณานิคมที่ยุโรปกำลังทำอยู่ในเวลานั้น เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยาก นอกจากจะทำในดินแดนที่ใกล้และตอบสนองต่อความต้องการของกลุ่มการเมืองและประชาชนอเมริกันขณะนั้น เช่นการทำสงครามเม็กซิโกในปี พ.ศ. 2389/1846 ทำให้สหรัฐฯ ได้ดินแดนภาคตะวันตกเพิ่มมากขึ้น ไปจนถึงแคลิฟอร์เนีย และเป็นการแสดงถึงนโยบาย Manifest Destiny ให้เห็นอีกครั้ง ก่อนจะแสดงบทบาทใหญ่กว่านี้ในศตวรรษที่ 20

"สหรัฐฯ มีพ่อค้าใหญ่ออกมาค้าขายในโลกตะวันออก เช่นนายเทาน์ เซนต์ แฮริส และเมื่อพลเรือจัตวาแมตธิว เปอร์รีนำเรือปืนไปเปิดประเทศญี่ปุ่นได้ในปี 2397/1854 (ตัดหน้าอังกฤษ ซึ่งมีเซอร์จอห์น เบาว์ริงพยายามเป็นหัวหอกที่จะเข้าไปเปิดญี่ปุ่น) แฮริสก็วิ่งเต้นจนได้เป็นกงสุลใหญ่ประจำญี่ปุ่น ก่อนไปรับตำแหน่งเขาได้รับมอบหมายจากประธานาธิบดี แฟรงกลิน เพียร์ซ ให้เป็นผู้แทนมาเจรจาทำสัญญากับสยาม/ไทยก่อน

พลเรือจัตวาแมตธิว ซี. เบลีย์ ผู้นำกองเรือรบอเมริกันเข้าไปในอ่าวเมืองเอโดะ (โตเกียว) บังคับให้ญี่ปุ่นเปิดประเทศให้โลกทุนนิยม ตะวันตกเมื่อปี พ.ศ. 2397/1854 ตัดหน้าเซอร์จอห์น เบลิวริงของอังกฤษไป

พลเรือจัตวาแมตธิว ซี. เบลีย์ กับผู้นำญี่ปุ่นในการพบปะเจรจายุติการปิดประเทศของญี่ปุ่น ปี พ.ศ. 2397/1854

“กงสุลแฮริสมาถึงสยามวันที่ 13 เมษายน 2399/1856 (หลังเบาวริงเพียง 1 ปี) นำเครื่องบรรณาการจากประธานาธิบดีมาถวาย ซึ่งฝ่ายไทยบอกว่า “เป็นของประหลาดมีประโยชน์ คือรูปเขียนซึ่งเหมือนกับตัวท่านแลสิ่งอื่นๆ หลายสิ่ง” อาทิ มีปืนล่ากล้องหุ้มทอง กระจกเงา หมึก สมุด ฉากแผนที่แลโคมระย้า ฝ่ายไทยมีสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงวงศาธิราชสนิทและสมเด็จพระเจ้าพระยาองค์น้อย (ศรีพิพัฒน์) ฯลฯ เป็น คณะเจรจา

“แฮริสเข้าเฝ้าพระปิ่นเกล้าและกราบทูลว่า สหรัฐอเมริกาไม่มี

อาณานิคมในตะวันออกและไม่ต้องการจะมี (แต่ไม่นานหลังจากนี้สหรัฐฯ ก็ยึดครองฟิลิปปินส์ไปจากสเปน) สิ่งที่สหรัฐฯ พรารถนาคือความสัมพันธ์ทางการค้าและการทูตอันดีต่อกันเท่านั้น อย่างไรก็ตามในที่สุด ทั้งสองฝ่ายได้ตกลงทำสนธิสัญญา 2399/1856 โดยมีสาระสำคัญเช่นเดียวกับสนธิสัญญาเบาว์ริง คือไทยต้องเลิกการผูกขาดทุกประเภท ให้มีอำนาจศาลกงสุลหรือสิทธิสภาพนอกอาณาเขต แอริสตั้งกงสุลอเมริกันคนแรกคือ หมออสตีเฟน แมตตูน มิซซันนารีอเมริกันในสยาม

“สนธิสัญญาฉบับนี้ได้มีการแลกเปลี่ยนสัตยาบันในสมัยประธานาธิบดีเจมส์ บุคเนน จากนั้นมีบริษัทอเมริกันเข้ามาเปิดทำการ แต่กิจการไม่ต้องปิดไป เพราะอเมริกาไปเปิดเมืองท่าขึ้นอีกหลายเมืองในจีน พ่อค้าเหล่านั้นจึงมุ่งไปยังตลาดเมืองจีนมากกว่าสยาม

“อย่างไรก็ตามในระยะเวลา 10 ปีหลังสนธิสัญญานี้ มีการแลกเปลี่ยนจดหมายและบรรณาการระหว่างรัฐบาลทั้งสองประเทศ ชาวอเมริกันโดยเฉพาะมิซซันนารีอเมริกันเข้ามาพำนักดำเนินงานเผยแพร่ศาสนามากกว่าฝรั่งชาติใดๆ ประธานาธิบดีเพียร์ซและบุคเนนนั้นมีสาส์นมาถวายพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ และพระปิ่นเกล้าฯหลายครั้ง พร้อมทั้งยังได้ถวายเครื่องบรรณาการเพิ่มเติมมาด้วย

“พระจอมเกล้าฯ ได้ทรงมีพระราชสาส์นไปถึงประธานาธิบดีอเมริกันหลายครั้งเช่นกัน ครั้งแรกถึงประธานาธิบดีเพียร์ซ ลงวันที่ 10 มิถุนายน 2399 ฉบับต่อมาในปี 2402 ถึงประธานาธิบดีเจมส์ บุคเนน ทรงขอใบที่รัฐบาลสหรัฐฯ ส่งหนังสือมาถวาย 2 หีบ (ไม่ทราบว่าเป็นหนังสืออะไรบ้าง และตอนนี้อยู่ที่ไหน?)

“ต่อมาในปี 2403 ก็ทรงมีพระราชสาส์นไปอีก ทรงขอใบสำหรับหนังสือที่ส่งมาให้ พร้อมทั้งพระราชทานดาบเหล็กฝักเงินถมกะไหล่ทองพร้อมเครื่องประดับทองคำหนึ่งด้าม รวมทั้งพระบรมฉายาลักษณ์ ในปีนั้นทรงมีพระราชสาส์นอีกฉบับว่า จะพระราชทานช้างไปเป็นของกำนัล เพราะเห็นว่าในทวีปอเมริกานั้นยังไม่มีช้าง มีแต่อูฐ ถ้าได้เลี้ยงให้ติดนานไปช้างจะสืบพันธุ์เป็นโขลงใหญ่ได้เหมือนในทวีปเอเชีย” “จนชาว

ทวีปอเมริกาจะได้จับมาฝึกหัดใช้สอยให้เป็นคุณประโยชน์แก่บ้านเมือง" กว่าพระราชสาส์นฉบับนี้จะไปถึง ก็เป็นสมัยประธานาธิบดีลินคอล์น ซึ่งตอบมาว่า ภูมิอากาศและสภาพแวดล้อมในอเมริกาไม่อำนวยในการเลี้ยงช้าง อนึ่งการใช้ช้างเป็นพาหนะในการขนส่งก็ไม่จำเป็น เพราะว่า "เครื่องจักรไอน้ำ...เป็นเครื่องมือในการขนส่งที่มีประสิทธิภาพและดีที่สุดของเราสำหรับการค้าภายในประเทศ" (ไม่ได้ส่งให้ไปใช้รบในสงคราม ดังที่คนพูดเล่ากันต่อๆ มา)

"ระหว่างสงครามกลางเมืองในสหรัฐฯ (2404-08) การติดต่อระหว่างสองประเทศเหินห่างกันไป หมอจันดเลเป็นกงสุล แต่ไม่ได้รับความนับถือจากฝ่ายไทย ความเคลื่อนไหวที่มากมีแต่พวกมิชชันนารีอเมริกัน โดยเฉพาะหมอบรัดเลย์และกิจการแพทย์และการพิมพ์ ต่อมาในด้านการศึกษา กล่าวได้ว่าสัมพันธ์ภาพระหว่างสหรัฐฯ กับไทยในสมัยนี้ จุดหนักอยู่ที่บทบาทและผลงานทางศาสนาและสังคมของบรรดามิชชันนารีมากกว่าด้านอื่นๆ"

โลกของพระเจ้ากรุงสยามในยุคสมัยดังกล่าว นอกจากระดับสากลและมหาอำนาจข้างต้นแล้ว สิ่งที่เราน่าจะเข้าใจในบริบทที่ใกล้ตัว ก็คือเรื่องราวของประเทศและประมุขรอบบ้าน นี่คือยุคที่ "ศัตรูเก่าและ/หรือมิตรเก่า" ของสยาม กำลังตกเป็นเมืองขึ้นของจักรวรรดินิยมนั่นเอง เราจะมาดูว่า "ใครเป็นใคร" ในสถานการณ์รอบบ้าน

ในความสัมพันธ์แบบ "รัฐราชาอาณาจักร" โบราณนั้น ดูเหมือนว่าหงสาวดีและ/หรืออังวะของพม่า จะมีความสำคัญและมีผลกระทบต่องุญญา/ธนบุรี/รัตนโกสินทร์" มากที่สุด เราจะเห็นได้ว่าพม่าก็เหมือนกับสยามที่ต้องเผชิญกับการคุกคามของจักรวรรดินิยมอังกฤษ แต่พม่าก็โชคไม่ดีเท่าสยาม กษัตริย์องค์ที่ร่วมสมัยกับพระเจ้าจอมเกล้าฯ ก็คือ พระเจ้ามินดงนั่นเอง

พระเจ้ามินดง (Mindon) ครองราชย์ระหว่าง พ.ศ. 2396-2421 (ค.ศ. 1853-1878) เป็นกษัตริย์ในราชวงศ์คองบองที่ได้รับการยกย่องว่าเป็น

1. THE KING (sketch by Henry Yale)

Source: <https://www.gettyimages.com>

พระบรมสาทิสลักษณ์เพียงรูปเดียวที่มีอยู่ของพระเจ้ามินดง ซึ่งเขียนขึ้นโดยนายพันโท (ต่อมาได้เป็นเซอร์) เฮนรี ยูล ซึ่งเป็นตัวแทนจากบริษัท East India Company ของอังกฤษในอินเดียที่ไปเจรจาความเมืองกับพระเจ้ามินดง กษัตริย์พม่า ณ กรุง มัณฑะเลย์ ปี 1855/2398 ซึ่งเป็นปีเดียวกันกับการลงนามในสนธิสัญญาเบาว์ริงของสยาม

ราชาผู้ทรงภูมิธรรม และเป็นนักปกครองผู้ทรงพระปรีชาสามารถ ขึ้นครองราชย์ 2 ปีหลังรัชกาลที่ 4 และสวรรคตหลังพระองค์ท่าน 10 ปี ดังนั้นจึงเป็นรัชสมัยที่คาบสองแผ่นดินสยาม ตลอด 25 ปีแห่งรัชสมัย พม่ายังไม่ถึงกับตกต่ำมากนัก และดำรงอยู่อย่างค่อนข้างสงบสันติ พระเจ้ามินดงทรงดำเนินการ "ปฏิรูป" พม่าที่หลายต่อหลายอย่างเทียบเคียงและคล้ายคลึงกับสิ่งที่รัชกาลที่ 4 ทรงกระทำในสยามประเทศ

พระเจ้ามินดงประสูติใน พ.ศ. 2357/1814 ต่อมา เมื่อพระเจ้าพุกามมิน (Pagan Min ครองราชย์ พ.ศ. 2389-2395/1846-1852) ทรงดำเนินวิเทศโศบายผิดพลาด นำไปสู่สงครามกับอังกฤษครั้งที่ 2 รวมทั้งการปกครองภายในที่สร้างความสะดวกร้อนแก่อาณาประชาราษฎร์ เจ้าฟ้ามินดงจึงก่อ

การยึดอำนาจ และขึ้นครองราชย์เป็นกษัตริย์องค์ที่ 10 ของราชวงศ์คอนบอง

ในรัชสมัยของพระองค์ พม่าได้ทำสัญญาทางไมตรีและการค้ากับอังกฤษ และขณะเดียวกันก็ดำเนินวิเทโศบายเพื่อให้พม่าได้รับการ "รับรอง" จากชาติมหาอำนาจตะวันตกอื่นๆ ด้วยการส่งคณะทูตไปเจริญสัมพันธไมตรีกับฝรั่งเศส อิตาลี สเปน และโปรตุเกส (น่าสนใจที่จะกล่าวว่าการไปเจริญสัมพันธไมตรีกับฝรั่งเศสครั้งนั้น ทูตของพม่าเย็นเย็นที่จะเข้าเฝ้า และพบประมุขของตะวันตกด้วย "ความเท่าเทียม" คือเดินและยืนตามแบบพิธีกรรมของฝรั่ง)

ใน พ.ศ. 2400/1857 ทรงสร้างพระราชวังที่มณฑลทะเลย์ และทรงย้ายเมืองหลวงมาอยู่ที่นี้ มณฑลทะเลย์กลายเป็นศูนย์กลางทางวัฒนธรรม การศึกษา และการค้า ทรงปฏิรูปการบริหาร การปกครอง และเศรษฐกิจอย่างกว้างขวาง สร้างระบบราชการ โรงเรียน ปรับปรุงระบบการคมนาคมขนส่งทางน้ำ วางสาย โทรเลข และเริ่มมีการทำหนังสือพิมพ์เพื่อเผยแพร่ข่าวสาร

พระราชกรณียกิจทางศาสนาที่สำคัญของพระเจ้ามินดงคือการสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ 5 ที่ทำขึ้นที่มณฑลทะเลย์ รวมทั้งให้จารพระไตรปิฎกทั้งหมดลงบนแผ่นศิลา นอกจากนี้ยังได้ทรงสถาปนาคณะสงฆ์นิกายชเวจิน (Shwegyin) เพื่อสืบพระศาสนาจนสิ้นอายุกาล

อย่างไรก็ดี แม้จะทรงเป็นกษัตริย์ผู้ทรงพระปรีชาสามารถ แต่การแย่งชิงอำนาจภายในราชสำนักก็ยังคงเป็นปัญหาการเมืองภายในที่สำคัญของพม่า เมื่อพระองค์สวรรคตใน พ.ศ. 2421/1878 พม่าเกิดการจลาจลต่อสู้อยู่ภายในราชสำนักที่ดำรงสืบเนื่องต่อมา แม้ภายหลังการขึ้นครองราชย์ของพระเจ้าธีบอ หรือสีปอ (Thibaw; ครองราชย์ พ.ศ. 2421-2428/1878-1885) กษัตริย์องค์สุดท้ายของพม่า

พม่าอยู่ใกล้ผลประโยชน์และอิทธิพลของอังกฤษในอินเดียมากเกินไป ผู้นำพม่าไม่สามารถหามหาอำนาจ (อย่างเช่นฝรั่งเศส) มาคานอำนาจอังกฤษได้ กษัตริย์หรือผู้นำก็แข็งแก่งและไม่ยินยอมต่ออังกฤษ

สำหรับพรมแดนด้านตะวันออกของสยามนั้น ในยุคสมัยดังกล่าว ราชอาณาจักรที่ทรงความสำคัญในระดับเดียวกันกับพม่า ก็คือ กรุงเวียตนาม (กลาง) นั่นเอง กรุงเว้และกรุงรัตนโกสินทร์แย่งชิง ความเป็นใหญ่และผลประโยชน์ในราชอาณาจักรในลาวและกัมพูชา ดังจะเห็นได้จาก "อันนัมสยามยุทธ" หรือสงครามอันยาวนานในสมัยรัชกาล ที่ 3 (พ.ศ. 2367-2394/1824-1851) กับพระเจ้ามินห์มาง (พ.ศ. 2363-2384/1820-1841)

ประมุขของเวียตนามนั้นถือตนว่าเป็น "จักรพรรดิ" ในรูปลักษณะแบบของจีน จักรพรรดิองค์ที่ร่วมสมัยกับรัชกาลที่ 4 ก็คือเตียวตริและดีดี๊ก

Vua Tự Đức (1847-1883)

จักรพรรดิดีดี๊ก (Tu Duc พ.ศ. 2390-
2426/1847-1883) ของเวียตนาม

จักรพรรดิดีดี๊ก (Tu Duc พ.ศ. 2390-2426/1847-1883) เป็นจักรพรรดิองค์ที่ 4 นับแต่พระเจ้าเวียดนามยาหลง ทรงขึ้นครองราชย์ก่อนรัชกาลที่ 4 เพียง 4 ปี และจะอยู่ต่อมาจนถึงกลางรัชกาลที่ 5 พระองค์นับได้ว่า เป็นจักรพรรดิที่อภัพที่สุดพระองค์หนึ่ง นอกจากจะมีพระวรกายเตี้ย เล็กมาก ๆ แล้ว ยังต้องทรงอยู่เป็นพยานในการสูญเสียเอกราชตกเป็นเมืองขึ้นของฝรั่งเศสอีกด้วย แต่พระองค์ก็ถูกจดจำในเรื่องของความปรีชาสามารถในด้านของวรรณกรรมและสถาปัตยกรรม พระราชวังและสุสานของพระองค์ที่กรุงเว้ นั้น ถือได้ว่าเป็นยุคทองของเวียตนามก่อนการเสียเมืองให้ฝรั่งเศส

สำหรับกัมพูชาและลาว ซึ่งอยู่ในสมัยเดียวกันและอยู่ในสภาพตกต่ำ ถูกขนาบด้วยมหาอำนาจท้องถิ่น ต้องตกเป็น "ประเทศราช" และส่งบรรณา

การ "ขึ้นสองฝ่ายฟ้า" นั้น ทางด้านกัมพูชาอยู่ในสมัยของกษัตริย์ 2 พระองค์ คือ องค์ด้วง และองค์นโรดม

นักองค์ด้วง หรือ พระบาทองค์ด้วงพระหริรักรัชมารามธิบัติ (พ.ศ. 2390-2402/1847-1859) นั้นทรงเป็นโอรสองค์ที่ 5 ของนักองค์เอง เมื่อนักองค์จันพระเชษฐาสิ้นพระชนม์ กัมพูชากลายเป็นสนามประลองยุทธ์ระหว่างสยามกับเวียดนาม ต่างฝ่ายต้องการครอบครองดินแดนกัมพูชา ในที่สุดต้องยุติด้วยสัญญาสงบศึก โดยให้กัมพูชาเป็น "เมืองสองฝ่ายฟ้า" ราชสำนักสยามของรัชกาลที่ 3 สนับสนุนและมีส่วนสำคัญในการเลือกนักองค์ด้วงพระโอรสองค์สุดท้ายของนักองค์เองเป็นผู้สืบราชสมบัติ แล้วทำพิธีราชาภิเษกสถาปนาที่เมืองอุดง (เมืองหลวงเก่าประมาณ 40 กม. จากกรุงพนมเปญ) เมื่อขึ้น 4 ค่ำ เดือน 3 พ.ศ. 2390/1841 มีพระนามในสุพรรณบัฏว่า "พระบาทสมเด็จพระหริรักรัชมารามธิบัติ" ครั้งนั้น พระชนมายุชราภาพได้ 53 พรรษา ราชสำนักสยามส่งเจ้าพระยาบดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี) มาเป็นเสนาบดีกำกับราชการ ในปลายรัชกาล นักองค์ด้วงทรงมีพระราชประสงค์จะไม่มีตรีภพฝรั่งเศส แต่ติดขัดด้วยสยาม เสด็จสวรรคตเมื่อ พ.ศ. 2402 พระชนม์ได้ 65 พรรษา ครองราชย์ได้ 12 ปี วิเทโศบายของพระองค์ในการตั้งฝรั่งเศสเข้ามาคานสยามและเวียดนามนั้นจะได้รับการสืบทอดโดยพระโอรส

พระบาทนโรดม (พ.ศ. 2402-2447/1859-1904) คือพระโอรสของนักองค์ด้วงที่จะสืบทอดวิเทโศบายดังกล่าวข้างต้น พระนามเดิมพระองค์ราชาวดี เป็นพระโอรสของนักองค์ด้วงประสูติที่กรุงเทพเมื่อ พ.ศ. 2379/1836 (ตรงกับสมัยรัชกาลที่ 3 และเป็นสมัยที่พระบิดาลี้ภัยการเมืองมาอยู่เป็น "ตัวประกัน" ในกรุงเทพฯ) ขณะทรงพระเยาว์ประทับอยู่ในราชสำนักสยาม เป็นนาคหลวงและผนวชที่วัดพระแก้ว จำพรรษาที่วัดบวรนิเวศเมื่อ พ.ศ. 2399/1856 ภายหลังนักองค์ด้วงสิ้นพระชนม์ พ.ศ. 2402/1859 สยามจึงตั้งพระองค์ราชาวดีซึ่งตอนนั้นเสด็จกลับไปอยู่ที่เมืองอุดง เป็นกษัตริย์กัมพูชา อย่างไรก็ตามทรงประทับอยู่ที่กัมพูชาไม่นาน ก็ต้องลี้ภัยการเมืองภายในมาอยู่ที่กรุงเทพจนถึง พ.ศ. 2405/1862

พระบาทนโรดม (พ.ศ. 2402-2447/
1859-1904) ประสูติที่กรุงเทพเมื่อ
พ.ศ. 2379/1836 (ตรงกับสมัย
รัชกาลที่ 3 และเป็นสมัยที่พระบิดา
ลี้ภัยการเมืองมาอยู่เป็น "ตัวประกัน"
ในกรุงเทพฯ) พ.ศ. 2402/1859
เสด็จกลับไปเป็นกษัตริย์กัมพูชา
เมื่อปี พ.ศ. 2406/1863 (11
สิงหาคม) ทรงลงพระนามในสนธิ
สัญญายอมเป็น "รัฐอารักขา"
(protectorate) ของฝรั่งเศส

ปี พ.ศ. 2406/1863 (11 สิงหาคม) ถือได้ว่าเป็นหัวเลี้ยวหัวต่อ
ของประวัติศาสตร์การเมืองและ "ชะตา" ของกัมพูชา กล่าวคือฝรั่งเศส
สามารถทำให้พระเจ้านโรดมลงพระนามในสนธิสัญญายอมเป็น "รัฐ
อารักขา" (protectorate) ของฝรั่งเศสได้ ทั้งราชสำนักสยามของรัชกาลที่ 4
กับฝรั่งเศสจากไซ่ง่อนต่างก็ช่วงชิงอิทธิพลของตนในกัมพูชา ในพิธี
บรมราชาภิเษกเมื่อ พ.ศ. 2407/1864 ถัดมานั้น มีทั้งตัวแทนจากสยาม
ที่นำเครื่องราชกกุธภัณฑ์ที่เก็บไว้ที่กรุงเทพฯ กลับไปพร้อมพระสุพรรณ
บัฏจารึกพระนาม ในขณะที่ตัวแทนของฝรั่งเศสเป็นผู้สวมมงกุฎให้กับ
กษัตริย์นโรดม จะเห็นได้ว่าฝรั่งเศสมีอำนาจมากขึ้นๆ ทุกที และกัมพูชา
ก็หลุดจากการเป็น "ประเทศราช" หรือ "ขึ้นสองฝ่ายฟ้า" ของกรุงเทพฯ
(รัชกาลที่ 4) กับกรุงเว้ (พระเจ้าติ่อ๊ก)

ในปี 2409/1866 ฝรั่งเศสก็มีส่วนทำให้พระบาทนโรดม ทรงย้าย
เมืองหลวงจากอูดงไปกรุงพนมเปญ ตรงบริเวณที่แม่น้ำโขงลงมา
บรรจบกับแม่น้ำทะเลสาบ กลายเป็น "จตุรมุข" หรือแม่น้ำ 4 สาย
หน้าพระราชวังกรุงพนมเปญ สะดวกต่อการที่ฝรั่งเศสจะนำเรือรบขึ้นมา
ยังศูนย์กลางของอาณาจักรกัมพูชา สามารถขยายอิทธิขิ้นเหนือไปยัง

ลาวและภาคอีสานของสยาม ในขณะที่เดียวกันฝรั่งเศสก็ช่วยออกแบบ สร้าง พระราชวังใหม่ ณ กรุงพนมเปญตรงบริเวณจุดยุทธศาสตร์นั้น

ในปี พ.ศ. 2410/1867 (ก่อนปีสวรรคตของรัชกาลที่ 4 เพียง 1 ปี) นั้น พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ ส่งผลงานและผลิตภัณฑ์เขมรไปร่วมแสดง "มหกรรมนานาชาติ" ณ กรุงปารีส (ครั้งนั้นสยามก็ส่งผลิตภัณฑ์ไปตั้งแสดงด้วยเช่นกัน มีพระยาสุรวงศ์ไวยวัฒน์ (วร บุนนาค) พร้อมภริยาและผู้ติดตาม เป็นข้าหลวงต่างประเทศไปดูแลกิจการ และมีวาระพิเศษในการเจรจาความเมืองกับฝรั่งเศสเรื่องเมืองเขมรอีกด้วย) พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ สวรรคตในปี พ.ศ. 2447/1904 ทรงครองราชย์ได้ 40 ปี จากนั้นพระอนุชา ศรีสวัสดิ์ก็ขึ้นครองราชย์ต่อ รัชสมัยของพระเจ้าศรีสวัสดิ์ กัมพูชา จะได้ดินแดน "เสียมราฐ พระตะบอง ศรีโสภณ" ดินไปจากสยาม (สมัยรัชกาลที่ 5 ด้วยการเอาเมืองจันทบุรีและตราดไปแลกคืนมา) ในปี พ.ศ. 2450/1907 ทั้งนี้ด้วยความช่วยเหลือและบีบบังคับของฝรั่งเศส

พระเจ้าศรีสวัสดิ์แห่งกัมพูชา
ครองราชย์ พ.ศ. 2450-2470/
1904-1927

D'après l'impression originale de V. COBLET DEL. BROUX

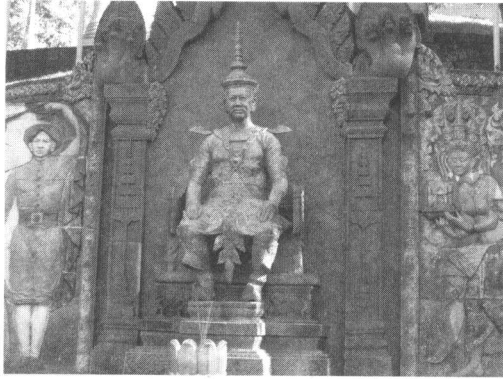
FÊTES DONNÉES A ANGKOR-VAT PAR SA MAJESTÉ SISOWATH, ROI DU CAMBODGE

FETE GIVEN AT ANGKOR-VAT
BY H. M. SISOWAT
KING OF CAMBODGE

๑ (๒) : ๒๕ สิงหาคม (๒) : สี่ ยี่ ๕
เช้า ๒๕ มิ ๕ (๒) ๗ ๗ หลั่ง ๕๕๕

FEST IN ANGKOR-VAT
VON S. M. SISOWATH
KONIG VON CAMBODGE GEGEBEN

รูปวาดแสดงงานพระราชพิธีของพระเจ้าศรีสวสดีและข้าหลวงใหญ่ฝรั่งเศส
ในการเฉลิมฉลองรับ "ปราสาทนครวัด" รวมทั้งดินแดนเสียมราฐ พระตะบอง และศรีโสภณ
ที่ได้คืนไปจากสยามในปี พ.ศ. 2450/1907

ฝรั่งเศสได้สร้างพระรูปพระเจ้าศรีสวัสดิ์ไว้ที่บริเวณวัดพนม กรุงพนมเปญ พร้อมทั้งมีภาพปูนต้ำเป็นสามตฤณี นำนครวัด พระตะบอง และศรีโสภณมาถวาย

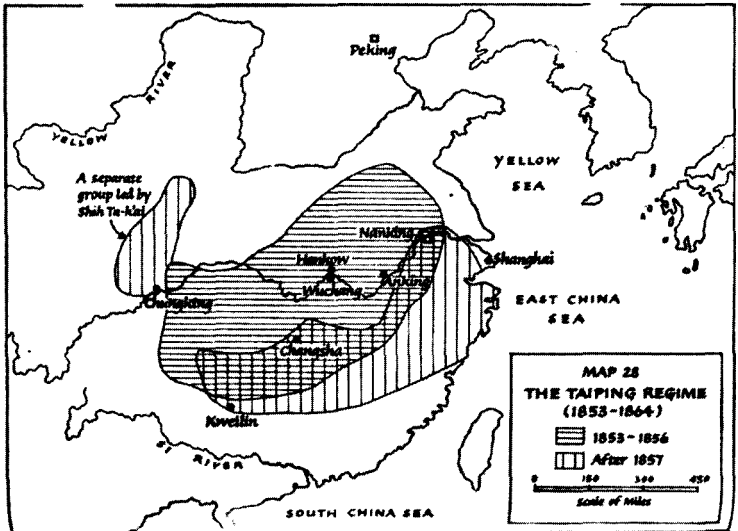

ภาพปูนต้ำรูปสามตฤณี ผู้นำนครวัด พระตะบอง และศรีโสภณมาถวาย

สถานการณ์ที่กัมพูชาหลุดออกจากอำนาจของสยามและเวียดนาม ไปขึ้นกับฝรั่งเศสนี้ ก็มีส่วนคล้ายคลึงกับเรื่องราวของลาว เพียงแต่ว่าจะ หลังจากนั้นมาอีกถึง 3 ทศวรรษ คือจะตรงกับสมัยของรัชกาลที่ 5 เสียมากกว่า ดังที่กล่าวมาแล้ว ยุคสมัยนี้เป็นช่วงตกต่ำของลาว ถูกแบ่งแยกออกเป็น 3 อาณาจักรเล็กอาณาจักรน้อย คือ หลวงพระบาง เวียงจันทน์ และ จำปาสัก เมื่อถึงสมัยตรงกับรัชกาลที่ 4 ก็เหลือเพียง 2 อาณาจักรเหนือ และได้เท่านั้น ราชวงศ์ที่ครองเวียงจันทน์สูญสิ้นกลายเป็นเมืองร้างไปใน

สงคราม "เจ้าอนุวงศ์" 2371/1828 กษัตริย์หรือ "เจ้ามหาชีวิต" ของหลวงพระบางในสมัยนี้ คือ เจ้าจันทราช (พ.ศ. 2395-2414/1852-1871) พระองค์อยู่ในฐานะ "ประเทศราช" ของกรุงรัตนโกสินทร์เคยทรงถูกเกณฑ์ให้เข้าร่วมช่วยสยามสมัยรัชกาลที่ 4 รบสงครามเมืองเชียงตุง (ในพม่า) เมื่อปี พ.ศ. 2396/1853 พระองค์เป็นกษัตริย์ลาวที่มีการติดต่อสัมพันธ์กับตะวันตกไม่น้อย กล่าวคือในปี 2404/1861 ก็ทรงต้อนรับของรี มูโอด นักสำรวจคนสำคัญชาวฝรั่งเศส นอกจากนั้นคณะสำรวจแม่น้ำโขงจาก เวียดนามได้ถึงยูนนานชุดของคูดาร์ต เดอ ลาเกอร์/การ์นิเยร์ ก็มาเยือนหลวงพระบางในปี 2410/1867 นี่เป็นจุดเริ่มต้นของการที่ฝรั่งเศส จะแผ่อำนาจเข้ามาในดินแดนลาว ในขณะที่เดียวกันลาวก็อาศัยฝรั่งเศส เข้ามาคานอำนาจราชสำนักสยามทางด้านตะวันตกของอาณาจักร กับเวียดนามที่ขยายอำนาจของตนเข้ามาทางด้านตะวันออก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตของเมืองเชียงขวาง (พวน) หรือทุ่งไหหิน รัชสมัยของเจ้าจันทราชนี้ ราชสำนักสยามได้ส่งพระพุทธรูปสำคัญ คือ "พระบาง" ที่ยึดมาในสงครามเจ้าอนุวงศ์คืนไปเมื่อปี พ.ศ. 2409/1866 เจ้าจันทราชสิ้นพระชนม์เมื่อ พ.ศ. 2415/1872 ครองราชย์ได้ 20 ปี

เจ้าอนุคำ พระอนุชาของเจ้าจันทราช จะเป็นกษัตริย์หลวงพระบางในยุคที่ลาวตกเป็นเมืองขึ้นของฝรั่งเศส การคืบคลานเข้ามาของฝรั่งเศสจากการที่ได้ทั้งเวียดนามและกัมพูชาไปนั้น เกิดจากการที่ฝรั่งเศสเองแข่งขันช่วงชิงอาณานิคมในอุษาคเนย์กับอังกฤษ ฝรั่งเศสเชื่อว่าดินแดนในกลุ่มแม่น้ำโขงมีทรัพยากรแร่ธาตุอุดมสมบูรณ์ และยังสามารถใช้เป็น "ประตูหลัง" ในการเข้าสู่ดินแดนทางตอนใต้ของจีน ดังนั้นฝรั่งเศสจึงส่งคณะสำรวจเข้ามาอย่างต่อเนื่อง จากชุดของเดอ ลาเกอร์/การ์นิเยร์ ก็ตามมาด้วยชุดของ ม. ปาวี (ครั้งแรก 2430/1887 ครั้งที่สอง 2433/1890) ซึ่งก็ได้เข้าดำรงตำแหน่งกงสุลฝรั่งเศสในหลวงพระบาง และกลายเป็นบุคคลสำคัญในการช่วงชิงดินแดนลาวไปจากสยาม (ด้วยข้ออ้างว่าลาวนั้นเป็น "ประเทศราช" ของเวียดนามมาก่อน ดังนั้นเมื่อเวียดนามตกเป็นของฝรั่งเศส ลาวก็ต้องตกอยู่ในฐานะเช่นเดียวกัน)

แผนที่แสดงอาณาเขตในอำนาจและอิทธิพลการปกครองของฝ่ายกบฏไต้ผิง (2396-2407/1853-1864) ปรดสังเกตว่ากว้างขวางใหญ่โตมาก โดยเริ่มจากตอนกลางของประเทศ แล้วขยายออกไปทางทิศตะวันออกด้านชายทะเล กับทิศตะวันตกด้านเอเชียกลาง

ในสมัยดังกล่าว โอกาสของฝรั่งเศสก็เกิดขึ้นจากการลุล้ำเข้ามาของ "ฮ้อ" ซึ่งเป็นชนกลุ่มหนึ่งในจีนตะวันตก ที่อพยพหนีภัยของสงครามกลางเมือง "กบฏไต้ผิง" เข้ามาในบริเวณเวียดนามเหนือและลาวในช่วงปี พ.ศ. 2407/1864 ผู้อพยพภัยสงครามเหล่านี้ตกค้างอยู่จนกระทั่งปี 2414/1871 ก็กลายเป็นเสมือน "กองโจร" ปล้นสะดมไปทั่ว สงกอกกำลังของตนเข้าประชิดเมืองหลวงพระบาง ลามลงมาจนกระทั่งถึงหนองคาย เจ้าอนุคำต้องลงมาพึ่งกรุงเทพฯ รัชกาลที่ 5 ได้ส่งกองทัพขึ้นไป "ปราบฮ้อ" นำโดยจมีนไววรรณ (เจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี) กองทัพสยามสามารถยัน "ฮ้อ" ไว้ได้ในระดับหนึ่ง แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จในการขจัดอิทธิพลของฝรั่งเศสที่คืบคลานเข้ามาในระยะเวลาดียวกันนี้ ดังจะเห็นได้จากกรณีของ "พระยอดเมืองขวาง" (หรือเมืองคำม่วนในลาวตอนกลาง) หรือโดยเฉพาะอย่างยิ่งในวิกฤตการณ์ ร.ศ. 112 หรือ พ.ศ. 2436/1893 ในสมัยรัชกาลที่ 5 นั้นเอง

การสิ้นสุดของความสัมพันธ์ไทย-จีนในระบบบรรณาการ "จิ้มก้อง" และ Pax Sinica

เราได้ชี้ให้เห็นแล้วว่า "โลกของพระเจ้ากรุงสยาม" นั้น คือโลกที่ฝรั่งตะวันตกเป็นเจ้าของโลก ในขณะที่จีนกำลังตกต่ำเป็น "ชาลง" และหนึ่งในประกาศจำนวนเกือบ 400 ฉบับของพระจอมเกล้าฯ ในช่วง 17 ปี ของการครองราชย์นั้น ก็จะสะท้อนสภาพการณ์ในระดับสากลนี้ เป็นอย่างดี มีประกาศหมายเลข 309 "เรื่องราชทูตไปเจริญทางพระราชไมตรี" ขนาดยาวเป็นพิเศษออกมาในปี 2411/1868 ปีเดียวกับที่เสด็จสวรรคตนั้น ความตอนหนึ่งว่า "การรับและการส่งพระราชสาส์นไปเมืองจีน เป็นต้นเหตุเดิมมาหลายร้อยปีแล้ว"

ประกาศนี้คงจะร่างขึ้นโดยพระจอมเกล้าฯ เอง ดังนั้นถ้อยคำและสำนวนจึง "แข็งแรง" ถึงขนาดกล่าวหาว่า ความสัมพันธ์ไทย-จีน "หลายร้อยปี" ในระบบ "จิ้มก้อง" และบรรณาการนั้นมีมาได้ก็เพราะ "พระเจ้าแผ่นดินโง่เสนาบดีเซอะ ราษฎรโง่" นั่นเอง ทั้งยังทรงพรรณนาอย่างละเอียดลออว่า ความสัมพันธ์เช่นว่านี้ ถูกพ่อค้าสำเภาจีน "หลอก" เพื่อ "จะเก็บสินค้า ของป่าต่างๆ ส่งไปขายในประเทศจีน... พวกจีนทั้งหลาย... ทำมาหากิน จนมั่งมีเงินทอง... จึงลงทุนต่อสำเภาบรรทุก สินค้าต่างๆ ในเมืองไทยไปขายเมืองจีนได้กำไร... (แล้ว) จึงเลือกซื้อสิ่งของที่ประหลาดๆ ต่างๆ ในเมืองกวางตุ้งเลือกเอาแต่ที่ดีๆ เข้ามาเป็นของถวายพระเจ้าแผ่นดินสยาม... พระเจ้าแผ่นดินไทยได้รับของถวาย แลเสนาบดีไทยได้รับกำนัล ของพวกจีนนั้นๆ ก็มีความยินดีใสมันสมากเพราะหลงโลก"

พระจอมเกล้าฯ ทรงบรรยายต่อไปอย่างชัดเจนว่า ทั้งพระเจ้าแผ่นดินและขุนนางไทยถูก "อุบาย" ให้ "มีพระราชสาส์นแลเครื่องมงคลราชบรรณาการ... ให้ทูตไทยออกไปเจริญทางพระราชไมตรี ... กับพระเจ้าแผ่นดินจีน ... โปรดให้ ... แต่งพระราชสาส์นฉบับหนึ่งเป็นอักษรไทย มีความว่าขอเป็นทางพระราชไมตรีต่อกรุงปักกิ่งเพื่อประโยชน์จะไปมาค้าขาย พระราชสาส์นนั้นให้จางลงในแผ่นทองคำ แล้วม้วนไว้ในกล่องทองคำประดับพลอยต่างๆ สี ... พระเจ้าแผ่นดินไทยในเวลานั้นหลงใหล เชื่อคำพวกจีน

เหล่านั้นกราบทูลหลอกหลวงต่างๆ ช่างโง่งง่าทั้งพระเจ้าแผ่นดินแลเสนาบดี จึงยอมให้จีนพวกนั้นแต่งพระราชสาส์นเป็นหนังสือจีน แต่ว่ารับสั่งว่าให้ ล่ามจีนพวกนั้นแต่งตามฉบับสำเนาความในพระราชสาส์นซึ่งเป็นอักษรไทย แลความไทย"

ถึงตรงนี้ ทรงบรรยายต่ออีกว่าไทยถูกจีน "หลอก" อย่างไร กล่าวคือ "ฝ่ายพวกจีนทั้งนั้นก็แต่งยกย้ายเสียใหม่ตามชอบใจของตัว ไม่ให้ ไทยทราบด้วย ครั้นแต่งเป็นหนังสือจีน ก็กลับความเสียอย่างอื่น เขียนใจ ความว่าพระเจ้าแผ่นดินไทยลุกขึ้นยืนก๊วย (ทรงชี้แจงว่า "ก๊วย" แปลว่า "ค้ำับ" หรือ "ถวายเป็นค้ำับ") ไปถึงพระเจ้าแผ่นดินกรุงปักกิ่ง ขออ่อนน้อมยอมตัว ถวายเป็นข้าขอบขัณฑสีมาอาณาจักรของพระเจ้ากรุงปักกิ่ง แลขอถวาย เมืองเป็นเมืองก้อง 3 ปีครั้งหนึ่ง (ทรงชี้แจงไว้ด้วยว่า "ก้อง" แปลว่า "ขึ้นเป็น เมืองขึ้น" หรือ "อ่อนน้อม") พอฟังพระบารมีพระเจ้ากรุงปักกิ่งซึ่งเป็นเอก อุดมยิ่งกว่าพระเจ้าแผ่นดินทั้งปวงทั่วโลก จะขอให้พระเจ้ากรุงปักกิ่งทรง พระมหากรุณาอนุญาติให้สำเภาของพระเจ้าแผ่นดินไทยได้ไปมาค้า ขายที่เมืองจีนเหมือนได้โปรดให้ซื้อสิ่งของบนสวรรค์มาใช้ในเมืองไทย ไกลทะเลกันดารนั้นเกิด"

จากนั้นก็ทรงอธิบายต่ออย่างละเอียดว่า กระบวนการ "จิ้มก้อง" นั้น ทำอย่างไร ฝ่ายไทยต้องเดินทางโดยทะเลไปยังเมืองกวางตุ้งซึ่ง "พระเจ้า กรุงปักกิ่งโปรดพระราชทานที่แผ่นดินแห่งหนึ่ง ที่เมืองกวางตุ้งนั้น เรียกว่า กงกวนเป็นที่ของไทย สำหรับทูตไทยไปจะได้พักอาศัย จัดซื้อของต่างๆ ตามประสงค์ แล้วได้ตีกลองใหญ่ 4 หลังเป็นที่พัก"

ก่อนที่จะเดินทางทะเลไปกวางตุ้งนั้น พระจอมเกล้าฯ รัชกาลที่ 4 ทรงบรรยายรายละเอียดของพิธีกรรมที่เกินเลยไว้ว่า ต้องแห่แหนพระราช สาส์นเป็นการเอิกเกริก กล่าวคือเมื่อออกจากสยาม ก็ "ตั้งบนพานทองคำ 2 ชั้น คือพานแว่นฟ้า แล้วก็เชิญพานพระราชสาส์นตั้งบนบุษบกปิดทอง มีคานหาม แต่พวกทูตานุทูตไทยที่จะไปนั้นก็แต่งตัวจนเกินงามในเวลานี้ แต่ในเวลาก่อนนั้นเขาจะเข้าใจว่าเป็นการดีแท้ แต่งตัวสวมชะฎาทองคำ ชนิดชะฎาอินทร์พรหม มีท้ายเชิด แล้วประดับสายสร้อยมะยมทองคำ

พัวพันคอรุงรัง เขาคิดเพลิดเพลินไปแต่ฝ่ายสำแดงยศอวดเจ๊ก แลพระราช
 สาส์นเมื่อจะออกจากพระราชวังกรุงเก่านั้นก็มิมีแห่งไหนอื้ออึง พานพระราช
 สาส์นนั้นเชิญขึ้นตั้งบนพระยานูมาศ แลมีเครื่องสูงทเวะดาแห่หน้า หลังมี
 แตรสังข์ กลองชนะ พิณพาทย์ พลถือธงต่างๆ บางสิ่งแห่หน้าหลัง ไหร้อง
 อื้ออึงมาลงเรือเอกไชย เรือ รูปสัตว์ต่างๆ ยังมีเรือแห่เป็นขบวนแห่ หน้าหลัง
 คังคับตามลงมาส่งจนถึงเมืองสมุทรปราการ แล้วส่งขึ้นเรือใบน้อยๆ เป็นเรือ
 ลำเดียว แต่ลงไปเรือแล้วยังมีหน้าข้าให้มีกลองชนะ แตรสังข์ตามไป
 ประโคมเพื่อจะให้เป็นการสำหรับยศพระราชสาส์น ประโคม 3 เวลาเช้า
 ค่ำแลกลางวันเสมอไป เวลานั้นพระเจ้าแผ่นดินไทยแลเสนาบดีก็มีแต่การ
 ขวนขวายแต่จะแสดงยศจะอวดอำนาจเจ๊ก ไม่คิดถึงอายอดสูแก่ประเทศ
 อื่นเลย"

จากกวางตุ้งก็ต้องเดินทางต่อ โดยทางบกที่ใช้เวลากว่า 3 เดือน
 ทั้งนี้ทั้งเป็นไปเพื่อเกียรติยศของพระเจ้ากรุงปักกิ่งแต่ฝ่ายเดียว ที่นั่น "พระเจ้า
 กรุงปักกิ่งก็เสด็จออกรับพระราชสาส์นแลทูตไทย รับเมืองไทยเป็นเมืองก้อง
 คือรับอย่างหัวเมืองขึ้น พระเจ้ากรุงปักกิ่งพระราชทานหองตั้งพระเจ้า
 แผ่นดินไทยเป็นเมืองก้องจินมา คือตั้งเมืองไทยเป็นเมืองขึ้นแก่กรุงปักกิ่ง
 คำว่าหองนั้นเปรียบเหมือนว่าสัญญาบัตรตั้งหัวเมืองทั้งหลาย"

น่าสนใจในความสัมพันธ์อันไม่เท่าเทียมกันหรือ "เสียมาแต่เดิม" นี้
 รัชกาลที่ 4 ก็ทรงให้รรรถาธิบายว่าได้ดำเนิน "ล่วงแล้วกว่า 500 ปีเศษ"
 (ถ้าคำนวณจากปีที่ทรงเขียนประกาศนี้ คือ 2411/1868 ย้อนกลับไป 500
 ปี ก็คือ พ.ศ. 1911 หรือ ค.ศ. 1368 ซึ่งตกในปลายรัชสมัยของพระเจ้า
 อู่ทองผู้สถาปนากรุงศรีอยุธยาพอดี แสดงว่าทรงมีพระมติดิวาระบบ "จิ้มก้อง"
 ระหว่างไทย/จีนนี้ มีมาแต่สมัยอยุธยา) และเหตุที่ดำเนินมานานแสนนาน
 แม้จะ "เสีย" และ "อายขายหน้า" ก็เพราะด้านหนึ่ง "ต้นเหตุใหญ่" เพราะว่
 หนังสือจีนรู้โดยยากที่สุด ไม่เหมือนหนังสือไทยแลหนังสือต่างประเทศทั้ง
 หลายพอจะรู้ได้บ้าง ก็ไทยแท้มิใช่บุตรจีนรู้หนังสือจีนก็ไม่มี"

แต่อีกด้านหนึ่งที่สำคัญกว่า และทรงยอมรับก็คือ "กำไร" ดังพระ
 อรรถาธิบายที่ว่า "ส่งเครื่องบรรณาการไปครั้งหนึ่งครั้งใดก็มีกำไรมากกว่า

บรรณาการของที่ส่งไป แล้วพวกทูตานุทูตไทยที่ออกไปเมืองจีนก็ได้เบียดเบียน แต่หัวเมืองจีนต่างๆ นั้นๆ ก็จัดซื้อของที่ตีๆ ประหลาดๆ เอามาเป็นของถวายพระเจ้าแผ่นดินไทย แล้วก้านัลเสนาบดีไทย ฝ่ายพระเจ้าแผ่นดินไทยในเวลาล่วงแล้วนั้นไม่มีความกระดากกระเดื่องว่าพวกจีนล่อลวงให้เสียยศ จีนสั่งให้ไปก้องเมื่อไรก็ไปเมื่อนั้น"

ถึงตรงนี้ยังทรงคำนวณให้เห็น "กำไร" เป็นตัวเลขอย่างชัดเจนว่า "เครื่องมงคลราชบรรณาการของไทยไปถวายพระเจ้ากรุงปักกิ่งนั้นรวมหมด เป็นราคาเพียงสัก 50 ชั่ง ... (แต่) พระเจ้ากรุงปักกิ่งก็ทรงตอบแทนเครื่องบรรณาการมาให้แก่ กรุงไทยนั้น สิ่งของตอบแทนแต่ล้วนเป็นของมีราคาทั้งนั้น คือแพรอย่างดี สีต่างๆ ราคา也多มากกว่าเครื่องบรรณาการของไทยที่ไปนั้นหลายเท่า คิดราคาของตอบแทนกรุงปักกิ่ง 2 ส่วนข้างหน้าข้างในประมาณ 60 ชั่งเศษใกล้ 70 ชั่ง ทั้งนี้พระเจ้ากรุงปักกิ่ง ขาดทุนเปล่าไม่มีกำไร แต่ว่าต้องจำเป็นจำทำเพราะว่าจะแสดงยศอย่างนั้นอย่างนี้ด้วย"

กล่าวโดยย่อ "จิ้มก้อง" ยืนยาวมาได้หลายร้อยปีก็เพราะ "กำไร" นั่นเอง แต่เมื่อถึงรัชสมัยของพระองค์ท่าน ในระบบของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศสมัยใหม่ "การรับแลส่งพระราชสาส์นกับเมืองไกลห่างอย่างว่ามานี้ นั้น ได้จารึกอักษรลงในแผ่นพระสุพรรณบัตรเป็นพระราชสาส์นแผ่นทองคำทั้งสิ้น เมื่อได้รับพระราชสาส์นตอบของพระเจ้าแผ่นดินต่างประเทศทั้งหลายนั้น ก็ยังคงเป็นพระราชสาส์นพระเจ้าแผ่นดิน 2 ฝ่าย และมีแห่งหนึ่งรับทั้ง 2 ฝ่ายเสมอกัน แล้วบางครั้งบางครั้งก็มีทูตไปมาส่งพระราชสาส์นตอบกันตามเวลาควรนั้นบ้าง ไม่เหมือนจีนอย่างกรุงปักกิ่งดูหมิ่นไทย ไม่รับไทยไว้เป็นไมตรี การทั้งนี้ต้นเหตุใหญ่เพราะไทยถูกหลอกลวงจึงเสียพระเกียรติยศ

พระเจ้าแผ่นดินไทยตลอดลงมาถึงกรุงเทพมหานครนี้ ครั้นแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงทราบการนี้แล้ว ก็กลับพระทัยหาได้ไปส่งบรรณาการแก่กรุงปักกิ่งอีกไม่"

จากประกาศฉบับที่ 309 นี้ พอจะสรุปได้ว่าความสัมพันธ์ในระบบบรรณาการ หรือ "จิ้มก้อง" นี้ยืนยาวอยู่มาได้ก็เพราะ "กำไร" แม้ว่า ไทยจะถูก

"หลอก" และ "เสียดพระเกียรติยศ" ก็ตามกำไรที่ว่านี้มาจากการแลกเปลี่ยน
 ค่าขายสินค้าของป่าพื้นเมืองของไทย กับสินค้าฟุ่มเฟือยจากจีน ที่เป็นผ้า
 แพรไหมและเครื่องถ้วย ถ้าดูในบริบทของโลกธุรกิจการค้า ในสมัยดังกล่าว
 สินค้าที่แลกเปลี่ยนกันด้วยของป่ากับผลิตภัณฑ์จากจีนนั้น ได้เปลี่ยนแปลง
 ไปอย่างมาก อังกฤชซึ่งเป็นพ่อค้ารายใหญ่ที่เข้ามาแทนที่นั่น ชื่อใบชาเป็น
 จำนวนมากจากจีนไปบริโภค ถึงขนาดขาดดุลการค้ากับจีน และต้องนำฝิ่น
 เข้าไปขายให้จีนเป็นการแก้ดุล และนี่ก็เป็นที่มาของความ ขัดแย้งที่จะนำไป
 สู่อุบัติกรรมถึง 2 ครั้ง ในขณะเดียวกันไทยซึ่งเคยเป็น ลูกค้านรายใหญ่ของ
 จีนในอุษาคเนย์ ก็มีความเปลี่ยนแปลงในเรื่องของสินค้า ที่แลกเปลี่ยนกับ
 จีนเช่นกัน ในยุคนี้ในขณะที่ประชากรจีนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วมีจำนวนถึง
 เกือบ 500 ล้านนั้น ความได้เปรียบทางการค้าของไทย อยู่กับการส่ง "ข้าว"
 ไปขายเสียมากกว่า "ข้าว" ได้เข้ามาแทนที่การแลกเปลี่ยน เดิมที่เป็นของป่า
 (ไม้ฝาง ผลแร่ ฯลฯ) กับผ้าแพรไหม และเครื่องเคลือบ และนี่ก็น่าจะเป็น
 ปัจจัยสำคัญในการสิ้นสุดความสัมพันธ์ในระบบบรรณาการ หรือ "จิ้มก้อง"
 นอกเหนือจากประเด็นทางการเมืองที่จะกล่าวต่อไป

ความสัมพันธ์ในระบบบรรณาการ "จิ้มก้อง"

พระราชลัญจกร และ "โลโต"

เมื่อพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ขึ้นครองราชย์ในปี 2394/
 1851 นั้น พระองค์ได้ทรงปฏิบัติตามโบราณราชประเพณีในหลายๆ เรื่อง
 และเรื่องหนึ่งก็คือการส่ง "บรรณาการ" หรือไป "จิ้มก้อง"ยังกรุงปักกิ่ง

น่าสนใจที่ว่า การ "จิ้มก้อง" ครั้งนี้มีเอกสารลายลักษณ์อักษรทั้งทาง
 ฝ่ายจีนและฝ่ายไทยเป็นพยานอยู่

ใน "พระราชสาส์นในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
 พระราชทานไปยังประเทศต่างๆ ภาค 2" (พิมพ์ในงานฌาปนกิจศพ
 คุณหญิงพิสัยสิทธิสงคราม (อาบ พรโสภณ) ณ วัดมกุฏกษัตริยาราม
 วันที่ 13 เมษายน พ.ศ. 2501) กล่าวว่า

(ก) ในปี พ.ศ. 2394/1851 อันเป็นปีแรกของการขึ้นเสวยราชสมบัตินั้น

ราชสำนักของรัชกาลที่ 4 ได้จัดให้มีการ "แปลพระราชสาส์นพระเจ้าอ้าของกรุงปักกิ่ง ออกเป็นคำไทย" และมีข้อความสำคัญขึ้นต้น ดังนี้

"พระราชสาส์น สมเด็จพระเจ้าอ้าของจำเรียมทางพระราชไมตรีมายังสมเด็จพระเจ้ากรุงพระมหานครศรีอยุธยาแต่เบ้ง ด้วยจงติงหม้อเมืองกวางตุ้ง บอกขึ้นไปว่าสมเด็จพระเจ้ากรุงพระมหานครศรีอยุธยาสืบสกุลวงศ์ได้เป็นเจ้าของแผ่นดินขึ้นใหม่ ให้ราชทูต อุปทูต ตริทูต เชิญพระราชสาส์น 5 ฉบับ กับเครื่องราชบรรณาการออกมาจำเรียมทางพระราชไมตรีนั้น สมเด็จพระเจ้าอ้าของมีน้ำพระทัยยินดีในสมเด็จพระเจ้ากรุงพระมหานครศรีอยุธยา ขอบน้ำพระทัยยิ่งนัก"

ขอให้สังเกตคำว่า "แต่เบ้ง" ซึ่งก็คือพระแซ่และพระนามของพระจอมเกล้าฯ และโปรดสังเกตว่าเป็นการตอบรับพระราชสาส์นของรัชกาลที่ 4 ที่มีไปกรุงปักกิ่งถึง 5 ฉบับ

(ข) ในปีถัดมา คือ พ.ศ. 2395/1852 ก็มี "สำเนาแปลพระราชสาส์นสมเด็จพระเจ้าอ้าของ กรุงปักกิ่ง" อีก โดยกล่าวถึงพระราชกรณียกิจของฮ่องเต้ว่าได้ทรงทำดำเนินการตามโบราณราชประเพณี ทำการสรรเสริญพระบารมีของอดีตจักรพรรดิและ "ห้องให้ฮอ" (จักรพรรดินี) เช่น "พระเจ้าเตากวาง พระเจ้าเหิงยวเต้ พระเจ้าซุ่นเต้) ตลอดจนเรื่องของการ "สอบจอหงวน" (ไล่นั่งสือ) ที่น่าสนใจก็คือมีข้อความเกี่ยวกับประวัติศาสตร์สังคมแจ้งมาให้ราชสำนักกรุงเทพฯ ทราบว่า

"แลไพร่หลวงที่มีอายุได้ 70 ปีขึ้นไป มีบุตรชายสองคนแล้วก็ยกเอาบุตรไว้เป็นไพร่หลวงคนหนึ่ง โปรดพระราชทานให้อยู่เลี้ยงบิดามิได้ใช้ ราชการคนหนึ่ง แลราษฎรหัวเมืองใดที่ไม่มีญาติพี่น้องตายลง ไม่มีเงินทองจะฝังศพก็โปรดให้เจ้าเมืองกรมการจัดแจงหาแผ่นดินที่ว่างไม่มีเจ้าของทำที่ฝังศพ อย่าให้ศพทิ้งอุจาดอยู่ได้"

(ค) ในปีที่ 3 ของรัชกาล คือ พ.ศ. 2396/1853 มีการ "แปลพระราชสาส์นสมเด็จพระเจ้าอ้าของกรุงปักกิ่ง 5 ฉบับ เป็นพระราชสาส์นหลวงฉบับ 1 ตอบก้องฉบับ 1 บอกด้วยตั้งมเหสี 1 เลื่อนพระนามฮ่องไทหอ 1 ป้าย 1 ออกเป็นภาษาไทย"

พระราชสาส์นหลวงของพระเจ้ากรุงปักกิ่งนั้น มีความสำคัญ และให้ข้อมูลรวมทั้งภาพของความสัมพันธ์ไทย-จีนครั้งนั้นเป็นอย่างดี ดังข้อความละเอียดต่อไปนี้

"พระราชสาส์นสมเด็จพระเจ้าฮ้อฮอง จ้าเจริญทางพระราชไมตรี มายังสมเด็จพระเจ้ากรุงเทพพระมหานครอมรรัตนโกสินทรมหินทรายุธยา ด้วยสมเด็จพระเจ้าฮ้อฮองตั้งแต่ได้ครอบครองศิริราชสมบัติกรุงปักกิ่งมีพระทัยโอบอ้อมแก่นาๆ ประเทศทั้งปวง นาๆ ประเทศทั้งปวงที่เมืองอยู่ทิศใต้ ริมชายทะเล และที่เมืองอยู่ตอนทิศเหนือ ก็มีน้ำพระทัยอุตสาหข้ามทะเลภูเขา มาจ้มน้ำตามกำหนดมิได้ขาด สมเด็จพระเจ้ากรุงเทพพระมหานครอยู่ทิศใต้ ก็มีอุตสาหให้ทูตานุทูตข้ามทะเลมาจ้มน้ำ สมเด็จพระเจ้ากรุงเทพพระมหานคร เป็นพระราชโอรสพระอัครมเหสีอันใหญ่สืบสกุลวงศ์มา มีพระทัยโอบอ้อมรักใคร่ในพระบรมวงศานุวงศ์สองให้เป็นเยี่ยมโลกก็อ่องแต่เป้ง ได้ครอบครองเสนาบดีศิริราชสมบัติ ให้ยังยืนเหมือนภูเขาแล่น้ำในพระมหาสมุทร อย่าให้รู้สิ้นสุดเหือดแห้ง ให้ได้ครองข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย อาณาประชาราษฎร์ในแผ่นดินกรุงเทพพระมหานคร ให้อยู่เย็นเป็นสุขตามพรซึ่งสองให้มาสืบไป พระราชสาส์นมา ณ วันแรม 9 ค่ำ เดือน 9 ฮ้อฮอง 3 ปีฉลุเบญจศก ฯ"

โปรดสังเกตคำว่า "เยี่ยมโลกก็อ่องแต่เป้ง" คำว่า "แต่เป้ง" หรือ "แต่เป้ง" ก็คือพระแช่และพระนามภาษาจีนของรัชกาลที่ 4 ดังที่กล่าวแล้วข้างต้นนั่นเอง ส่วนคำว่า "เยี่ยมโลกก็อ่อง" นั้นแยกได้ดังนี้ คือ "เยี่ยมโลกก็" หมายถึงสยามประเทศ ส่วนคำว่า "อ่อง" หมายถึงพระเจ้าแผ่นดิน (ที่รองลงมาจาก "จักรพรรดิ" หรือ "ฮ่องเต้" เป็นคำที่จีนเรียกประมุขของประเทศที่ตนถือว่าเป็น "ประเทศราช" มาอ่อนน้อมค่านับ นั่นเอง)

ในพระราชสาส์นฉบับที่ 2 "ตอบก้อง" นั้นก็มีข้อความที่น่าสนใจเกี่ยวเรื่อง "สิ่งของ" ตอบแทนจากพระเจ้ากรุงปักกิ่ง ดังข้อความต่อไปนี้

"(ตอบก้อง) พระราชสาส์นสมเด็จพระเจ้าฮ้อฮอง จ้าเจริญทางพระราชไมตรีมายังสมเด็จพระเจ้ากรุงเทพพระมหานคร อมรรัตนโกสินทรมหินทรายุธยา ... พระมหากษัตริย์ผู้ครองแผ่นดิน ... ได้อยู่เย็นเป็นสุขเหมือน

น้ำฝน น้ำค้าง ... แต่งให้ทูตานุทูตจำทูลพระราชสาส์นคุมเครื่องราชบรรณาการออกมาจิม้ก้องกรุงปักกิ่ง ... มีน้ำพระทัยอ่อนน้อมต่อกรุงปักกิ่ง ก็มีพระทัยรักใคร่เป็นอันมาก ... จะต้องการซื้อสิ่งของอันใดก็ได้ไปตามความปรารถนา ... บัดนี้ได้ให้เจ้าพนักงาน จัดแพรข้างหน้า แพรกระบวนจีน 8 แพรกถ้วนลายมังกรกลม 8 แพรมั่งถ้วนลายมังกรเล่นน้ำ 8 แพรฎีถ้วนลายหนังสือ 8 แพรแส 12 แพรถ้วน 18 แพรซุนตีว 18 รวมกัน 80 ม้วน จัดแพรข้างใน แพรกถ้วนลายมังกรกลม 4 แพรมั่งถ้วนลายมังกรเล่นน้ำ 4 แพรฎีถ้วนลายหนังสือ 4 แพรแส 6 แพรถ้วน 6 แพรซุนตีว 6 รวมกัน 30 ม้วน รวมทั้งสิ้น 110 ม้วน มอบให้ทูตานุทูตคุมเข้ามาจำเริญ ทางพระราชไมตรี ขอให้ทรงยินดีรับไว้ พระราชสาส์นมา ณ วันแรม 9 ค่ำ เดือน 9 อ้าฮอง 3 ปีฉลุเบญจศก"

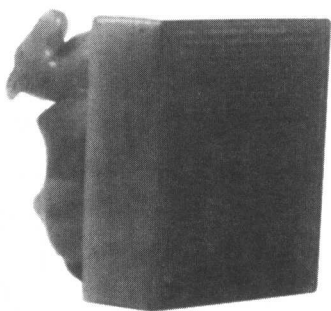
สรุป ความสัมพันธ์ไทย-จีนที่มีมายาวนานนั้น เป็นความสัมพันธ์ที่ถือได้ว่า "ไม่เท่าเทียมกัน" แต่ก็เป็นรูปแบบของความสัมพันธ์ที่จีนมีกับต่างประเทศ และเป็นไปอยู่นานปีอีกด้วย "กำไร" ที่มาจากการ "จิม้ก้อง" นั้นเองว่าไปแล้วระบบ "จิม้ก้อง" นั้นมีมาช้านานนับตั้งแต่สมัยราชวงศ์ฮั่น (พ.ศ. 337-763 หรือ 206 ปีก่อน ค.ศ. ถึง ค.ศ. 220) หรือประมาณ 1 พันปีก่อนการสถาปนากรุงศรีอยุธยาในปี พ.ศ. 1893 ด้วยซ้ำไป กล่าวกันว่าในการนำ "ก้อง" (บรรณาการ) มา "จิม้" (ถวาย) ในระยะเริ่มแรกแต่สมัยราชวงศ์ฮั่นนั้น มาจากดินแดนในเอเชียกลางบนเส้นทางสายไหม และพาหนะที่นำมาก็คือ "อูฐ" นั้นเอง อูฐมีลักษณะของการอ่อนน้อม "ค้ำับ" (หรือ "กู่ย") และนี่ก็เป็นที่มาของการที่จักรพรรดิจีนจะพระราชทานตรา "โลโต" (แปลว่าอูฐ) ให้กับ "อ้อง" หรือกษัตริย์ที่ส่ง "ก้อง" มา "จิม้"

น่าสนใจที่ว่าในหนังสือ **พระราชลัญจกร** (จัดพิมพ์โดยสำนักเลขาธิการรัฐมนตรี 2539) มีพระราชลัญจกรเป็นตรา "โลโต" หรือ อูฐ ทำด้วยหยก สีตองอ่อน มีลักษณะเป็นแท่นสี่เหลี่ยม ด้านบนแกะเป็นรูปอูฐหมอบ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของ "ประเทศราช" ตามความเข้าใจแต่ฝ่ายเดียวของจีน เข้าใจว่าแต่เดิมตราโลโตนี้ ทำด้วยเงินและชุบทอง อย่างไรก็ตามเท่าที่ พบหลงเหลืออยู่เป็นหลักฐานในสมัยรัตนโกสินทร์ และ

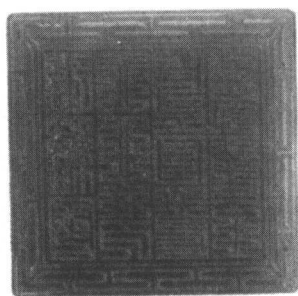
ได้มาจากพระที่นั่งอัมพรสถาน ที่ได้นำมาตีพิมพ์ไว้ในหนังสือนี้ น่าเชื่อ
ได้ว่าตกทอดมาจากต้นรัตนโกสินทร์ และน่าเชื่อได้ว่าเป็นตราที่รัชกาลที่ 4
ทรงใช้ประทับไปในพระราชสาส์นถึงพระเจ้าฮ้าฮอง

องค์พระราชลัญจกร ตรารูปูฐยก

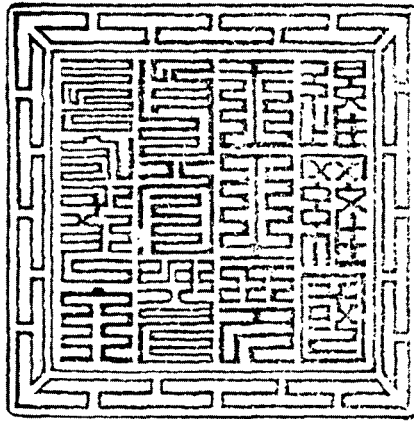

ด้านข้าง

ด้านหน้า

ตรา "โลโต" ดังกล่าวสามารถใช้ประทับลงในพระราชสาส์นได้ โดยมีข้อความ
เป็นตัวอักษรจีน

ข้อความภาษาจีน อ่านจากด้านขวาสุด แถวแรกจากบนลงมา ล่าง มีอักษร 3 ตัว คือ อ่านตามสำเนียงจีนกลางได้ว่า "เสียนหลอกว้อ" หรือแต่จีวว่า "เซียมโลก๊ก" ซึ่งแปลว่า "สยามประเทศ" ส่วนแถวที่สอง จากบนลงมาล่าง มีอักษร 3 ตัวเช่นกัน คือ อ่านได้ความว่าตามสำเนียงจีนกลางว่า "หวังหวังอิ่ง" หรือในสำเนียงแต่จีวว่า "อ้ออ้ออ้อ" แปลความได้ว่า "ตราของกษัตริย์" ดังนั้น อักษรทั้ง 6 ตัวนี้ แปลว่า "ตราของกษัตริย์สยามประเทศ" Seal of the King of the country of Xian-luo. นั่นเอง และน่าเชื่อได้ว่าเป็นตรา "โลโต" ที่กษัตริย์รัตนโกสินทร์ทรงประทับในพระราชสาส์นถึงพระเจ้ากรุงปักกิ่งตามธรรมเนียมราชประเพณี นั่นเอง ส่วนแถวที่สาม และสี่ ซึ่งมีอักษรอีกทั้งหมด 6 ตัวนั้นเป็นภาษาแมนจู (ยังมีได้มีการอ่านและแปล)

ในระหว่างการเตรียมข้อเขียนชิ้นนี้ ผู้เขียนได้รับข้อมูลเพิ่มเติมจากนักวิชาการด้านจีนศึกษาในต่างประเทศ เช่น Geoff Wade แห่ง National University of Singapore และ Annabel T. Gallop แห่ง The British Library ได้ให้ความเห็นว่าตรา "โลโต" ของสยามนี้ไม่แน่ใจว่าจะเก่าแก่ถึงสมัยอยุธยาหรือไม่ หรือเป็นของสมัยรัตนโกสินทร์ หลักฐานจีนได้กล่าวไว้ในรัชสมัยของจักรพรรดิ "หย่งเล่อ" ในปี พ.ศ. 1946/1403 นั้นทางจีน ได้พระราชทานตรา "โลโต" ให้สยาม (ซึ่งตรงกับรัชสมัยของพระรามาธิบดี กษัตริย์องค์สุดท้ายของราชวงศ์อู่ทอง) อย่างไรก็ตามเราก็ไม่พบตราเหล่านั้นหลงเหลืออยู่ในปัจจุบัน คงจะสูญหายไปสิ้น ที่น่าสนใจก็คือ Annabel T. Gallop

ได้ส่งบทความของเธอเรื่อง Camels, Seals and the Early Tin Coinage of Brunei มาให้พร้อมทั้งรูปตรา "โลโต" ที่ทำด้วยโลหะ ตรานี้เป็นตราที่จีนส่งให้กับเจ้านายทิเบตพระองค์หนึ่งในปี พ.ศ. 1869/1326 ซึ่งตรงกับสมัยก่อนการสถาปนากรุงศรีอยุธยาอีก

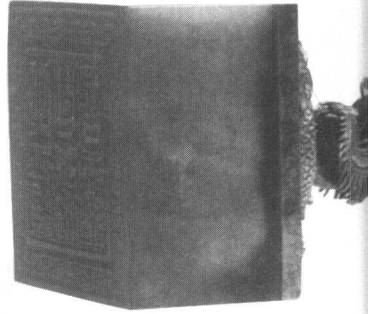
ตรา "โลโต" หรืออูรูทำด้วยโลหะ ที่จีนส่งให้กับเจ้านายทิเบตในปี พ.ศ. 1869/1326

อนึ่ง หลังจากที่พระจอมเกล้าฯ ทรงระงับการส่ง "ก້อง" ไป "จิ้ม" พระเจ้ากรุงปักกิ่งแล้วนั้น ทางจีนก็ยังคง "ก້อง" ตามประเพณีโบราณอยู่ ดร.สีบแสง พรหมบุญ ได้ให้ข้อมูลไว้ในหนังสือ "ความสัมพันธ์ในระบบบรรณาการระหว่างจีนกับไทย" ว่าราชสำนักชิงสมัยของพระเจ้าฮ้อของ (เสียนฟง) กับพระเจ้าตุงจี้กึ่งทวงบรรณาการและให้มีการติดต่อระหว่างกันในรูปแบบเดิม ทั้งจากรัชกาลที่ 4 และรัชกาลที่ 5 ในปี พ.ศ. 2418/1875 "รัชกาลที่ 5 ทรงดำเนินรอยตามรัชกาลที่ 4 โดยเรียก ประชุมสภาที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน เพื่อปรึกษาหารือถึงข้อเรียกร้องของจีน ... ชุนนางตำแหน่งสูงและพระบรมวงศานุวงศ์รวม 15 ท่าน มีมติดังต่อไปนี้ 4 ท่านคัดค้าน ... 4 ท่านสนับสนุน ... และอีก 7 ท่านสนับสนุนนโยบายรอยคอยและเฝ้าดู" ดังนั้นความสัมพันธ์ดังกล่าวก็หยุดลงโดยปริยาย อีก 36 ปีต่อมาราชวงศ์ชิงก็ล่มสลายไปกับ "การปฏิวัติ" ของนักชาตินิยมจีนที่นำโดย ดร.ซุนยัตเซ็น

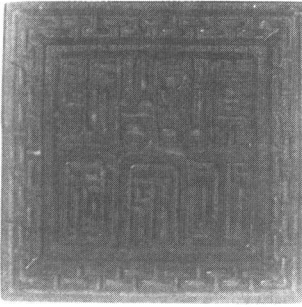
อย่างไรก็ตาม ในหนังสือ พระราชลัญจกรกร เล่มดังกล่าวข้างต้น ยังให้ข้อมูลเพิ่มเติมอีกว่า ในสมัยรัชกาลที่ 1 นั้น นอกเหนือจากการใช้ตรา "โลโต" ประทับไปเมืองจีนแล้วก็ตาม แต่ก็ยังมีตราอื่นๆ ที่ใช้ประกอบอีกด้วย รวมทั้งตราที่เรียกว่า "มังกรหก" ที่มีอักษรจีน ดังนี้

องค์พระราชาลัญจกร ตรามังกรหก

ด้านข้างของตรามังกรหก

ด้านหน้าของตรามังกรหก

ตรามังกรหกดังกล่าวนี้ มีอักษรจีนอยู่ 6 ตัว แบ่งเป็น 3 แถว
 อ่านจากขวาไปซ้าย แถวแรกจากบนลงล่าง คือ อ่านเป็นสำเนียงจีนกลางว่า
 "เสียนกั๋ว" หรือ "เซียมก๊ก" คือ "สยามประเทศ" แถวกลางจากบนลงล่าง "น้ำมิง"
 แปลว่า "(จีน) ให้มา" แถวที่สามซ้ายสุด อ่านว่า "เจ็งเจิ้น" หรือ "แต้เจี้ย" ตรงนี้
 กล่าวได้ว่าเป็นปัญหาทางประวัติศาสตร์ ที่อาจต้องการการศึกษาวิจัยและตีความ
 ต่อไปอีก ทั้งนี้เพราะ คำว่า "เจ็งเจิ้น" หรือ "แต้เจี้ย" ปกตินักวิชาการจะเข้าใจว่าเป็นพระแ่
 และพระนามของรัชกาลที่ 5 มากกว่ารัชกาลที่ 1 (ดังนั้น ก็ยังเป็นปริศนาทางประวัติศาสตร์
 ต่อไป อนึ่ง ผู้เชี่ยวชาญจีนศึกษาจากฮ่องกง James Chin ได้สอบถามได้ความเพิ่มเติมว่า
 ตัวจีนดังกล่าวน่าจะแปลว่า "Zheng Zheng of the country of Xian (= Siam) who
 has been granted a title")

กล่าวโดยสรุป การค้าขายและติดต่อสัมพันธ์กับเมืองจีน เป็นความมั่งคั่งของราชสำนักสยามมานานนับหลายร้อยปี พระมหากษัตริย์ ทั้งสมัยอยุธยาหรือก่อนหน้านั้น ก็ยอมรับและรับรู้ในระบบบรรณาการหรือ "จิ้มก้อง" นี้ ยิ่งในยุคของกรุงธนบุรีและต้นรัตนโกสินทร์ ก็ยิ่งมีความเข้มข้นและใกล้ชิดอย่างยิ่ง ถึงขนาดว่าพระเจ้ากรุงธนบุรี (ตากสิน) จนกระทั่ง 4 หรือ 5 รัชกาล แรกของราชวงศ์จักรี ต่างก็ทรงมีพระนามจีน และใช้พระแซ่ "เจ็ง" หรือ "แต้" ตามลำดับดังนี้

- พระเจ้ากรุงธนบุรี (ตากสิน) = เจ็งเจา หรือเจ็งซิ่น หรือ แต่เจียว
 รัชกาลที่ 1 = แต่ฮั่ว (เจ็งหั่ว หรือเจ็งหว่า)
 รัชกาลที่ 2 = แต่หก (แต่ฮัก หรือเจ็งฝู)
 รัชกาลที่ 3 = แต่ฮุด (เจ็งฝวอ)
 รัชกาลที่ 4 = แต่เป็ง (แต่เม็ง หรือเจ็งหมิง)
 รัชกาลที่ 5 = แต่เจีย (เจ็งเจิน)

ปัจจัยมลิต

น่าสนใจที่ว่าในปีที่แล้วซึ่งเราได้เฉลิมฉลองวาระ 200 ปีของพระเจ้ากรุงสยาม เราได้ชี้ให้เห็นถึงการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ของสยาม/ไทย กับมหาอำนาจ ว่าเป็นนโยบายที่ "โอนอ่อนผ่อนตาม" หรือ "ลู่ตามลม" ในปีนี้ซึ่งถือได้ว่าครบ 150 ปีของสนธิสัญญาเบาว์ริง 2398-2548/1855-2005 และก็ประจวบกับการครบรอบการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูต 30 ปี ระหว่างรัฐบาลของ นรม. โจวเินไหล กับรัฐบาล ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช พ.ศ. 2518-2548/1975-2005 ไทยในสมัยของ "สงครามเย็น" ได้กลายเป็นพันธมิตรสำคัญของสหรัฐฯ ในวงจรทางการเมืองระหว่างประเทศที่เป็น Pax Americana ดังนั้นไทยก็เป็นปฏิปักษ์อย่างรุนแรงกับค่ายคอมมิวนิสต์ (โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับจีนแดง) รวมทั้งประเทศข้างเคียง ไม่ว่าจะเป็น เวียดนามเหนือ ลาว และกัมพูชา

มีหลักฐานที่ "แสบๆคั่นๆ" ว่าสมเด็จพระนโรดม สีหนุ ประมุขของ กัมพูชา ที่ทรงดำเนินนโยบายเป็น "กลาง" พยายามสร้างดุลยภาพ

เอาจีนแดงเข้ามาคานกับสหรัฐฯ แต่ก็ประสบปัญหาความสัมพันธ์กับไทยอย่างรุนแรง ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง "เขาพระวิหาร" เรื่อง "เขมรไม่ใช่ขอม" เรื่อง "การถือหาง" สงครามในอินโดจีน ที่ขยายวงขอบเขตขึ้นทุกขณะในช่วงของทศวรรษ 1960s ที่ไทยมีรัฐบาลทหารอย่างสุฤษดิ์ ธาระวัชร์ และถนอม กิตติขจร เป็นผู้นำ หลายครั้งหลายหนมีการปะทะคารมกันในวงการเมืองระหว่างประเทศ ในองค์การสหประชาชาติ มีการปิดพรมแดน และมีการตัดความสัมพันธ์ทางการทูต

สมเด็จพระโรตม สีหนุ ทรงลิขิตไว้ในปี ค.ศ. 1962 หรือ พ.ศ. 2505 ว่าได้ไปพบท่านประธานเหมาเจ๋อตงที่กรุงปักกิ่ง และทรงปรารภเรื่องความยากลำบากในความสัมพันธ์กับรัฐบาลทหารไทย ท่านประธานเหมาได้กล่าว (ตามคำบอกเล่าของสมเด็จพระโรตม สีหนุ) ว่า "If you wish to punish Ngo Dinh Diem... you can count entirely on our aid and support. As for the Thai, we hope that you will soon realise an entente with them. They deserve to be humored for among themselves they do not want the alliance with the Americans. Those [Thai] who have visited [China] have assured us that they have been constrained to submit to this alliance and would like to disencumber themselves as soon as possible in order to adopt the same neutral policy as Cambodia." (Roger Smith, Cambodian Foreign Policy, 1965, หน้า 187)

ถ้าจะเก็บความแปลคร่าวๆ ก็จะได้ใจความว่า "หากสมเด็จพระเจฯ จะลงโทษจีนตินห์เดียม (เวียดนามใต้) ก็จะได้รับความสะดวกสนับสุนนและช่วยเหลือจากจีนเต็มที สำหรับไทยนั้น เราหวังว่าสมเด็จพระเจฯ จะทำความตกลงกันได้เร็วๆ นี้ ไทยควรจะได้รับความเข้าใจว่าไม่ต้องการเป็นพันธมิตรกับอเมริกัน คนไทยที่มาเยือนจีน ได้บอกว่ามีข้อจำกัดในการร่วมเป็นพันธมิตรและก็อยากจะปลดตัวตัวเองออกให้เร็วที่สุด เพื่อจะได้มีนโยบายเป็นกลางอย่างกำพูนุชา"

สำนวนของท่านประธานเหมาเจ๋อตงแสนจะสุภาพ แต่ในความหมายของวิเทโศบาย "ลู่ตามลม" นั้นแปลได้หลายนัย และก็แทบ

ไม่น่าเชื่อว่าคำทำนายทายทักนี้ของประธานเหมา ที่ให้ไว้กับโรดมส์ฮูเมื่อปี 2505/1962 หรือ 13 ปีก่อนความสัมพันธ์ของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ กับ โจวเินไหลในปี 2518/1975 (ซึ่งเป็นระยะก่อนที่สงครามในอินโดจีนจะขยายวงออกไปอย่างรุนแรง ทำลายชีวิตของผู้คนไปเป็นจำนวนล้านๆ ทั้งในเวียดนาม ในลาว และกัมพูชาเองก็เกือบจะ "สิ้นชาติ") จะเป็นจริงได้

แต่เมื่อสหรัฐฯ เปลี่ยนนโยบาย เริ่มถอนทหารออกจากเวียดนาม ประธานาธิบดีนิกสันไปเยือนจีนและจับมือกับเหมาเจ๋อตงในปี 2515 รัฐบาลไทยของถนอม-ประภาส-ณรงค์ กลายเป็น "ชาลง" เคว้ังคว้าง และในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 คืออีกหนึ่งปีต่อมา รัฐบาลคณะปฏิวัติไทยชุดนั้นก็ล้มลงด้วยพลัง "เขาวชนคนหนุ่มสาว" ของนักเรียนนิสิตนักศึกษาและประชาชน ในขณะเดียวกันพลังของฝ่ายประชาชนก็ได้รับชัยชนะในอินโดจีนตามลำดับ กรุงพนมเปญแตกเมื่อ 17 เมษายน 2518/1975 และเมืองไซ่ง่อนก็แตกตามมาในวันที่ 30 เมษายน

และเพียงอีก 2 เดือนต่อมา ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรีไทยก็บิน "ปร้อ" ไปเยือนกรุงปักกิ่ง ลงนามในสนธิสัญญาเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตกับ พทณฯ โจวเินไหล ในวันที่ 1 กรกฎาคม 2518/1975 สมตามคำทำนายทายทักของประธานเหมาเจ๋อตง และนี่ก็เป็นรากฐานของการที่ไทยเรากำลังอยู่ระหว่าง "เขาควย" ของ Pax Americana กับ Pax Sinica (ใหม่) นั่นเอง ไม่น่าเชื่อว่า 200 ปี หรือ 150 ปี หรือ 30 ปีผ่านไป "ไฉเหมือนโกหก"

หนังสือเล่มนี้ที่ท่านถืออยู่ เป็นเสมือนรายงานการประชุม "200 ปีพระเจ้ากรุงสยาม" ดังนั้นจึงได้รวบรวมทั้งเรื่องราวของนิทรรศการ การอภิปราย และบทความที่ปรับปรุงขึ้นใหม่ ตลอดจนบทความที่เราเห็นว่าจะช่วยเสริมภาพทางวิชาการให้กว้างขวางและลึกซึ้งยิ่งขึ้น ขอขอบพระคุณทั้งหน่วยงาน และบุคคลากรมากมายท่านที่ได้ช่วยให้งานนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ขอขอบคุณมูลนิธิโตโยต้า ประเทศไทย บริษัทโตโยต้า มอเตอร์ มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ท่านประธานกรรมการ และเจ้าหน้าที่มากมายท่าน อาทิ พล.ต.อ. เกา สารสิน, ศ. เสน่ห์ จามริก, ดร. เสนาะ อุณาภูล, ดร. พิสิฐรัฐ ภัคเกษม, ดร. เจตน์ สุจริตกุล,

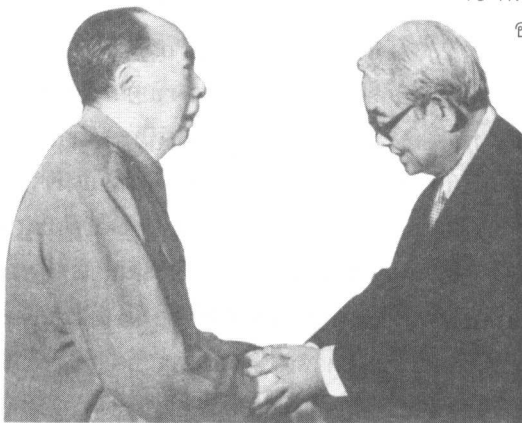
Mr. Ryoichi Sasaki, Mr. Yasuo Sasaki, ประมนต์ สุธีวงศ์, นินนาท ไชยธีรวิญญู, ไพบูลย์ ไวกวามดี, วุฒิกมร สุริยะฉันทนานนท์ ฯลฯ ยังอีกหลายท่านที่ไม่สามารถจะเอ่ยนาม ได้ครบถ้วน ขอขอบคุณในความสนับสนุนทั้งด้านกำลังใจ กำลังกาย ที่เล็งเห็นคุณค่าของงานด้านวิชาการ ขอขอบคุณสำหรับกำลังทรัพย์ที่ทำให้งานเช่นว่านี้เป็นไปได้

ขอขอบพระคุณพระไพศาล วิสาโล, วีระ สมบูรณ์, อัมมาร สยามวาลา, ผาสุก พงษ์ไพจิตร, สุดาทิพย์ อินทร, คริส เบเกอร์, ไมเคิล ไรท, ทงยศ แวงหงษ์, ปรีชา แวงหงษ์, วารุณี ไสธการมย์, ธเนศ อารมณัฐวรรณ, ฉลอง สุนทราราวณิชย์, อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์, อารังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, สมฤทธิ์ ลือชัย, ธวัชชัย ตั้งศิริวานิช, วุฒิชัย มูลศิลป์, สุพินดา เจียรพิพัฒน์, จิตติมา คงจำเนียร, ปรีชา โพธิ, เกียรติคุณ วีระอาชากุล, พรพรรณ สิ้นคีรี, วนิดา จันทนทัศน์, ดาวเรือง แนวทอง, ชี บุญโยโกศล, จิรบดี เตชะเสน, อัครพงศ์ คำคุณ, สิทธา เลิศไพบูลย์ศิริ, Constance Wilson, Benedict Anderson, Geoff Wade, Annabel T. Gallop, Ernest Choy, Dream Catcher Graphic (ยู๊ย ต้อม ต๋อง จอย), ที่ทำให้วิชาการและการจัดการ ประสานเป็นหนึ่งเดียว ทั้งนี้เพื่อสร้างสิ่งที่เรียกว่า "นตฺถิ ปญฺญาสมมา อาภา หรือ แสงสว่าง เสมอด้วยปัญญา ไม่มี"

15 กันยายน 2548

อรุณอัมรินทร์

ธนบุรี

เหมาเจ๋อตงและมรว. คึกฤทธิ์ ปราโมทย์ 1 กรกฎาคม 2518

เลขอนุญาต ที่ ค. ๒/๒๕๑๙

เลขที่คำขอ ที่ ๒/๒๕๑๙

ใบอนุญาตจัดตั้งสมาคมหรือองค์การ

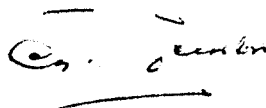
ตามที่
ได้ขออนุญาตจัดตั้ง
โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ

- นายป่วย อึ้งภากรณ์
มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
๑. ส่งเสริมการจัดทำตำราภาษาไทยในแขนงสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ทั้งระดับมหาวิทยาลัย และก่อนมหาวิทยาลัย
 ๒. เผยแพร่ตำราของมูลนิธิในหมู่ผู้สอนวิชาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ที่วราชนาณาจักร
 ๓. ส่งเสริมการเรียบเรียงงานวิจัย และตำราชั้นสูง และรวบรวมเอกสาร ทางวิชาการออกตีพิมพ์
 ๔. ส่งเสริมกิจกรรมทางวิชาการด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
 ๕. ไม่ทำการค้ากำไร และไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง

และมีที่ตั้งสำนักงานแห่งใหญ่ ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร นั้น

กรรมการสภาได้พิจารณาแล้ว อนุญาตให้ดำเนินการจัดตั้งได้ และขอให้ปฏิบัติตามคำสั่งและ ข้อบังคับของกรรมการสภา โดยเคร่งครัด

อนุญาต ณ วันที่ ๒ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๑๙

(นายวัชร เอี่ยมโชติ)
อธิบดีกรรมการสภา

กำหนดการสัมมนาวิชาการเรื่อง
30 ปี ความสัมพันธ์ไทย - จีน
600 ปี ซำปอกง/เจิ้งเหอ กับ อยุรยาและอุษาคเนย์"
30 Years Sino - Thai Relationships
600 Years Sam Po Kong / Zheng He & Ayutthaya and Southeast Asia

วันศุกร์ที่ 25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2548 ณ หอประชุมกองทัพเรือ
จัดโดยมูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย บริษัท โตโยต้า มอเตอร์ ประเทศไทย จำกัด
และมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

ภาคเช้า

08.00 - 09.30 น. ลงทะเบียน

09.30 - 10.00 น. พิธีเปิดการประชุมสัมมนา

กล่าวรายงาน โดย พล.ต.อ. เกา สารสิน ประธานมูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย

กล่าวเปิดงาน โดย ฯพณฯ พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ ประธานองคมนตรีและรัฐบุรุษ

10.00 - 10.30 น. พักรับประทานอาหารว่าง

10.30 - 12.00 น. "ปัจจุบันและอนาคตของความสัมพันธ์ไทย-จีน" โดย

ดร.สุทธิพันธ์ จิราธิวัฒน์

ดร.วรศักดิ์ มหัทธโนบล

คุณทวี จงกิจถาวร

รศ.ประทุมพร วัชรเสถียร ดำเนินรายการ

12.00 - 13.30 น. พักรับประทานอาหารกลางวัน

ภาคบ่าย

13.30 - 14.00 น. แนะนำหนังสือชุด "30 ปีความสัมพันธ์ไทยจีน" โดย

ดร.สารสิน วีระพล, อ. ทรงยศ แววมงคล และ พศ. อารังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์

14.00 - 14.30 น. ปาฐกถาพิเศษเรื่อง "600 ปี ซำปอกง" โดย

Dr. Geoff Wade, National University of Singapore

14.30 - 15.00 น. พักรับประทานอาหารว่าง

15.00 - 17.00 น. "ซำปอกง จีน อยุรยากับอุษาคเนย์" โดย

ดร.สืบแสง พรหมบุญ

อ.วีโรจน์ ตั้งวานิชย์

Bai Chun

คุณปรีวัฒน์ จันทร์

ดร.ชานูวิทย์ เกษตรศิริ ดำเนินรายการ

17.00 - 17.15 น. ปิดการประชุม โดย ศ.เสนีย์ จามริก ประธานมูลนิธิโครงการตำราฯ

บรรเลงดนตรีไทยจากคณะนักเรียนโรงเรียนรุ่งอรุณ

พิธีกรประจำวัน : *สมฤทธิ สือชัย*